

Lasten kokemuksia osallisuudesta päiväkodissa

Sosiaalialan koulutusohjelma,
sosionomi
Opinnäytetyö
23.1.2009

Pirja Suortti
Miina Taimiaho

Koulutusohjelma		Suuntautumisvaihtoehto	
Sosiaalialan koulutusohjelma		Sosionomi (AMK)	
Tekijä/Tekijät			
Pirja Suortti ja Miina Taimiaho			
Työn nimi			
Lasten kokemuksia osallisuudesta päiväkodissa			
Työn laji	Aika	Sivumäärä	
Opinnäytetyö	Kevät 2009	34 + 2 liitettä	
<p>TIIVISTELMÄ</p> <p>Opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää kuinka aktiivisessa osassa päiväkodin toiminnassa erään pääkaupunkiseudun päiväkodin lapset kokevat olevansa. Opinnäytetyön aihe muotoutui yhteistyössä päiväkodin johtajan kanssa ja sitä toteutettiin yhdessä päiväkodin työntekijöiden kanssa. Teoreettisena viitekehyksenä käytettiin osallisuutta.</p> <p>Opinnäytetyö on kvalitatiivinen tutkimus. Aineisto kerättiin hyödyntämällä kahta eri tutkimusmenetelmää: sadutusta ja avointa haastattelua. Aineiston keräykseen osallistui 16 lasta, iältään 2 - 6 -vuotiaita. Analyysimentelmänä käytettiin teemoittelua.</p> <p>Opinnäytetyön tulokset osoittavat, että lapset kokevat päiväkodissa niin osallisuutta kuin osattomuuttakin. Osallisuutta ja osattomuutta ilmenee sekä aikuisen suunnittelemassa ja johtamassa toiminnassa, että lasten keskenäisessä kanssakäymisessä. Lapset kokevat, että heillä on mahdollisuus vaikuttaa päiväkodin toimintaan yhteisten sääntöjen ja käytäntöjen rajoissa. Aikuisen rooli päiväkodissa nähdään toiminnan mahdollistajana tai rajoittajana. Aikuinen toimii yhdessä lasten kanssa ja on läsnä tarvittaessa. Lapset kokevat, että mahdollisuus osallistua tarkoittaa lähinnä vapautta leikkiä. Toisinaan kuitenkin muut lapset saattavat painostaa lasta osallistumaan. Kanssakäyminen ja vuorovaikutus lasten kesken tapahtuu leikin yhteydessä ja vahvistaa yhteenkuuluvuuden tunnetta ja siten myös ryhmäidentiteettiä. Hyvästä ryhmähengestä huolimatta päiväkodissa esiintyy myös lasten keskinäistä kiusaamista.</p> <p>Lapset kokevat olevansa osallisia päiväkodin toiminnassa, osallisuuden aste kuitenkin vaihtelee. Vaikuttaminen päiväkodin toimintaan tapahtuu yhteisten sääntöjen ja käytäntöjen rajoissa, jotka ovat aikuisten asettamia. Lapset kokevat päiväkodin aikuiset joko toiminnan mahdollistajina tai sen rajoittajina. Kanssakäyminen muiden lasten kanssa vahvistaa ryhmäidentiteettiä ja yhteenkuuluvuuden tunnetta, kun taas kiusaaminen ja riitely aiheuttaa syrjään jäämistä. Lapset myös saavat itse päättää osallistuvatko he päiväkodin toimintaan vai eivät.</p>			
Avainsanat			
osallisuus, osattomuus, päiväkotitoiminta,			

Degree Programme in		Degree
Social Services		Bachelor of Social Services
Author/Authors		
Pirja Suortti and Miina Taimiaho		
Title		
Children's Experiences on Their Participation in Day Care		
Type of Work	Date	Pages
Final project	Spring 2009	34 + 2 appendices
<p>ABSTRACT</p> <p>The purpose of the final project was to find out how active the children in a particular day care centre in the capital city area felt they were in their daily activities. The subject of the final project was discussed with the head of the day care centre, and the project was implemented with the staff of the day care centre. Participation was used as the theoretical framework.</p> <p>The final project was a qualitative study. The material was collected by using two different methods: story crafting and open interview. There were 16 children who participated in the collection of the material. The children were aged from two to six. The material was analysed by using themes.</p> <p>The results showed that in the daily routines of the children there were elements of both participation and non-participation. Participation and non-participation appeared both in activities led and planned by adults and in interaction among children. Children also felt that they had the possibility to influence the daily activities within the limits of common rules and regulations. The role of the adult was mostly seen as an enabler or a restrictor of activities. The adult worked together with the children and was present when needed. The children felt that they had the opportunity to take part in the activities mostly in the form of play. At times other children may have pressured others to participate. Interaction amongst children took place during playtime and reinforced the feeling of unity and thereby also group identity. Despite good team spirit, bullying and arguing were present in the day care centre.</p> <p>As a conclusion, it can be said that the children feel they can take part in the daily activities of the day care centre. However, the degree of participation varies. Influencing the activities of the day care centres is done within the limits of common rules and regulations set by the adult. The children perceive the adults as enablers or restrictors of activities. Interaction among children reinforces the feeling of unity and group identity whilst bullying and arguing cause seclusion. Furthermore, the children can decide whether they participate in the daily activities or not.</p>		
Keywords		
participation, non-participation, day care		

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	2
2	LAPSEN ROOLI AIKUISTEN MAAILMASSA	3
3	OSALLISUUS	5
3.1	Osallisuuden tunteen rakentuminen	6
3.2	Osallisuuden tikapuut	7
3.3	Osallisuuden muodostuminen päiväkodissa	9
3.4	Aikaisempi tutkimus osallisuudesta päiväkodissa	11
4	TUTKIMUSASETELMA	12
4.1	Tutkimustehtävä	12
4.2	Tutkimuskohteen kuvaus	12
4.3	Tutkimusmenetelmät	13
4.3.1	Sadutus	13
4.3.2	Avoin haastattelu	14
4.4	Prosessin kuvaus	15
4.5	Aineiston analyysi	16
5	TULOKSET	17
5.1	Kanssakäyminen aikuisen kanssa	17
5.1.1	Aikuinen mahdollistajana	17
5.1.2	Aikuinen rajoittajana	18
5.1.3	Mahdollisuus vaikuttaa ja tehdä päätöksiä	19
5.1.4	Ei mahdollisuutta vaikuttaa tai tehdä päätöksiä	20
5.2	Kanssakäyminen muiden lasten kanssa	21
5.2.1	Yhdessä toimiminen	21
5.2.2	Yksinäisyys, yksinolo, syrjään jääminen	22
5.2.3	Osallistumaan painostaminen	23
5.2.4	Mahdollisuus vaikuttaa ja tehdä päätöksiä	23
5.2.5	Ei mahdollisuutta vaikuttaa tai tehdä päätöksiä	24
6	JOHTOPÄÄTÖKSET	25
7	TUTKIMUKSEN LUOTETTAVUUS JA EETTISYYS	27
8	POHDINTA	29
	LÄHTEET	32
	LIITTEET	
	The Ladder of Participation (osallisuuden tikapuut)	
	Huoltajan suostumus	

1 JOHDANTO

Lapsipolitiikassa 2000 -luvulla on voimakkaasti noussut esille lapsen ja nuoren osallisuus, osallistaminen ja mukaan ottaminen elämän eri tilanteisiin. Tästä kertoo myös erilaiset 2000 -luvun alun aikana tehdyt osallisuuteen liittyvät hankkeet, kuten Kuule kansalaista -hanke ja Nuorten Ääni -osallisuushanke. (Uusitalo - Laakso 2005: 45; Karlsson 2000: 9.) Suomen perustuslain (731/1999) 6§: mukaan ”lapsia on kohdeltava tasa-arvoisesti yksilöinä, ja heidän tulee saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kehitystään vastaavasti.”

YK: n lasten oikeuksien sopimuksen mukaan osallisuus on kaikkea viranomaistoimintaa velvoittava perusoikeus (Suomen UNICEF 2008). Suomen lainsäädännössä painotetaan hyvin vahvasti asianosaisen oikeutta saada tietoa heitä koskevista asioista sekä oikeutta lausua niistä omat näkemyksensä. Iän perusteella ketään ei voida sulkea tämän oikeuden ulkopuolelle. Lainsäädännössä on erittäin vahvasti suojattu lapsen oikeus osallisuuteen kaikissa häntä koskevissa asioissa. (Oranen 2008: 8)

Opinnäytetyössä selvitämme lasten kokemuksia osallisuudesta päiväkodissa. Sadutuksen ja avoimen haastattelun avulla pyrimme saamaan esiin, erään pääkaupunkiseudulla sijaitsevan päiväkodin lasten näkemyksiä tästä. Tarkastelemme osallisuuden ilmenemistä aikuisen suunnittelemassa ja johtamassa toiminnassa sekä lasten keskinäisessä kanssakäymisessä. Lasten osallisuutta päiväkodin toimintaan pidetään ehkä itsestään selvyytenä, joten koemme tärkeäksi saada lasten äänet esille ja selvittää kokevatko he sen niin. Analysointimenetelmänä käytimme teemoittelua.

Opinnäytetyömme aihe muotoutui yhteistyössä päiväkodin johtajan kanssa ja sitä on toteutettu yhdessä päiväkodin työntekijöiden kanssa. Päiväkodin työntekijät toivovat saavansa opinnäytetyön avulla uusia näkökulmia ja näin pääsevänsä kehittämään omaa työtään sekä päiväkodin toimintaa.

2 LAPSEN ROOLI AIKUISTEN MAAILMASSA

Päiväkotien toimintakulttuurin kannalta on keskeistä tarkastella lasten ja aikuisten maailmojen yhteensovittamista, miten ne kohtaavat toisensa sekä lasten ja aikuisten yhteistoimintaa (Stenvall – Seppälä 2008: 3). Puroila painottaa väitöskirjassaan (2003: 13, 15 – 19, 21 – 22), että lapselle tulee päiväkodissa antaa tietoisesti tilaa hänen oma-aloitteiselle toiminnalleen. Nykytietämyksen pohjalta tulee lisätä oppimista edistävää ja tukevaa toimintaa lapsen oman toiminnan yhteyteen, eikä niinkään pitää aikuislähtöisiä opetustuokioita. Toimintatuokiot ovat usein aikuisen aloittamia ja etukäteen suunniteltavia, eikä niissä ole tilaa lapsen omille valinnoille. Toimintatuokioita perustellaan lapsille luotavalla päivärutilla. Jos jo käytössä olleista rutiineista poiketaan, tulevat lapset levottomiksi ja päiväkodin toiminta häiriintyy. Lapset taas eivät aina halua keskeyttää meneillä olevaa vapaata leikkiä osallistuakseen aikuisen ohjaamaan tuokioon. Puroilan mukaan lapsille annetaan tilaa oma-aloitteiseen toimintaan usein vain vapaassa leikissä. Vapaan leikin aikana lapset pyrkivät myös saamaan aikuisen mukaan toimintaansa. Aikuiset reagoivat näihin aloitteisiin joko spontaanilla mukaan menolla tai torjumalla lasten pyynnöt opetuksellisista, kuten sosiaalisten taitojen kehittämisen syistä.

Aikuinen asettaa päiväkodissa lapsille sääntöjä ja tavoitteita. Säännöt liittyvät usein lapsen äänenkäyttöön, liikkumiseen, tapakasvatukseen liittyviin normeihin ja siisteyteen. Aikuinen myös olettaa lapsen toimivan päiväkodissa koko ajan aktiivisesti kiinnittyneenä johonkin toimintaan ja saattavan kyseisen toiminnan loppuun. Toimimattomuus koetaan usein häiriötä aiheuttavaksi ja näin sääntöjen vastaiseksi. Säännöt on toki laadittu myös lasten turvallisuutta ajatellen, mutta niiden käyttö käytännössä ei aina perustu siihen, vaan aikuisen toleranssiin ja tilanteen tulkintaan. Sääntöihin lapset reagoivat kahdella tavalla, he joko sopeutuvat niihin tai rikkovat niitä. (Puroila 2003: 60 – 61, 63 – 64, 66.)

Päiväkodissa lasten tulee voida ehdottaa tai vaatia yhteisiä toimintatapoja ja näin vaikuttaa päivänsä kulkuun. Nämä ehdotukset tulee ottaa vakavasti ja aikuisen tulee osoittaa niiden olevan yhtä tärkeitä kuin aikuisten tekemät ehdotukset. Ilmapiiri pitää luoda avoimeksi ja kaikkia kuuntelevaksi niin, että lapsi uskaltaa tehdä ehdotuksia. Lapselle tulee osoittaa, että lapset ja aikuiset voivat yhdessä ratkaista erilaisia ongelmia. (Korhonen 1989: 111 – 112.)

Tutkimuksissa ja käytännössä on huomattu, että lasten ajatusten ja toiveiden selvittäminen on ongelmallista. Näin heidän ideoitaan ja aloitteitaan ei päivähoitoa suunniteltaessa pystytä ottamaan huomioon, jolloin toiminta on enemmän aikuis- kuin lapsilähtöistä. (Karlsson 2003: 34 – 35.) Esimerkiksi Espoon kaupungin päivähoitostrategisissa linjauksissa (2.) on pyritty luomaan rakenteet lapsen osallisuudelle päiväkodin toiminnan suunnitteluun sekä toteuttamiseen ja arviointiin. Kuitenkin linjauksissa usein vain vanhemmat ja työntekijät on mainittu yhteistyökumppaneiksi ja toiminnan suunnittelijoiksi heidän asiantuntijuuden pohjalta. Vanhemmat kun ovat lastensa parhaita asiantuntijoita ja työntekijät taas varhaiskasvatuksen ammattilaisia. (Espoon suomen ja ruotsinkielisen päivähoitostrategiset linjaukset 2007: 8, 14.)

Lapsilta mielipiteitä tiedusteltaessa he ovat tottuneet heiltä usein kysyttävään kysymyksiä, joihin aikuinen jo tietää vastauksen. Usein kasvatustilanteessa aikuinen toivoo lapsen toimivan haluamallaan tavalla ja esittää tapaohjaavan kysymyksen. Esimerkiksi lahjaa annettaessa kysytään: ”Mitä sanotaan?”. Ainoa oikea vastaus, jonka aikuinen haluaa kuulla, on ”Kiitos”, toisin kuin mitä lapsi mahdollisesti haluaa sanoa. Mikäli aikuinen ei saa haluamaansa vastausta, ohjaa hän lasta lisäkysymyksillä ”oikeaan” vastaukseen. (Karlsson 2003: 34 – 35.) Aikuisen tulee osoittaa lapselle luottamusta, sekä ystävällisesti ja avuliaasti kannustaa häntä, toimimalla samalla taustatukena ja osallistajana eikä niinkään toiminnanohjaajana. Aikuisen tehtävä on myös luoda osallistavalle toiminnalle hyvät edellytykset sekä toimia aktivoijana. Tärkeää on myös, että aikuinen itse uskoo omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa. Koska osallisuus lähtee ihmisestä itsestä, ei aikuinen voi kannustaa lasta sellaiseen, johon ei itsekään ihan usko. Aikuisen tulee siis ensin osallistaa itsensä ja vasta sitten tukea lapsen osallisuutta. (Gretschel 2002: 123.)

Lapset haluavat osallistua aikuisten keskusteluun näiden toivomalla tavalla, ja miettivät siksi, mitä heidän odotetaan vastaavan. Pohtiminen jää tällöin vähäiseksi ja vastaukset ovat hyvin lyhyitä. Aikuinen joutuu usein ”lypsämään” pidempää vastausta, mikä ei innosta lasta omaan luovaan pohtimiseen. Kysyjä on tilanteessa aina johdattelija ja määrää millaisia ajatuskulkuja on seurattava. Mitä enemmän aikuinen kyselee, sitä vähemmän lapsi kysyy. Kun taas aikuinen kyselee vähemmän, lapsi saa itse kysyä, pohtia ja ihmetellä. Mitä pienemmästä lapsesta on kysymys, sitä hankalampi häneltä on ajatuksista kysyä. Emme välttämättä edes osaa kysyä lapselle tärkeistä asioista, jolloin ne eivät kyselytilanteessa nouse esille ollenkaan. Yksi tapa saada lapset mielekkäällä

tavalla osallistumaan pohdintaan ja toiminnan suunnitteluun on sadutus. Tällöin lapsi voi vapaasti tarinan muodossa ilmaista halujaan ja toiveitaan, ja tuoda esille myös epäkohtia. (Karlsson 2003: 34 - 35.)

3 OSALLISUUS

Ihmiset ovat pienestä pitäen osallisina omassa toimintaympäristössään ja yhteiskunnassa. Osallisuuden varhaisin ja tärkein ilmentymä on lapsen varhaiset vuorovaikutussuhteet omaan äitiin, isään sekä muihin läheisiin perheenjäseniin. Pienelle lapselle aikuisen kanssa käytävän vuorovaikutuksen laadulla on havaittu olevan suuri merkitys lapsen minäkuvan, perusturvallisuuden sekä sosiaalisten taitojen kehittymiselle. (Uusitalo - Laakso 2005: 45.)

Lapsen osallisuudessa ensiarvoisen tärkeää on se, että hänellä on mahdollisuus vaikuttaa siihen elinpiiriin, jossa kasvaa, leikkii, keksii, oppii ja nauttii elämästä. Osallisuus on myös tunne: ihmisen itsensä täytyy tuntea olevansa osallinen. Se on yhteisöllistä ja vastavuoroista, eikä sitä ole ilman toista ihmistä. Osallisuus näkyy aina konkreettisina tekoina, tapana toimia toisten ihmisten kanssa. (Karlsson 2005: 8.)

Lapsen osallisuus voidaan ymmärtää myös lapsilähtöisyydeksi, jossa kuitenkin korostuu yhteisöllisyys. Tällöin lapsi- tai aikuislähtöisestä toiminnasta siirrytään kohti ajattelua, jossa lapsi ja aikuinen ovat molemmat läsnä. Siinä kumpikaan ei korostu yksistään keskeiseksi toimijaksi vaan lapsi ja aikuinen ovat tasavertaisia keskenään. (Stenvall – Seppälä 2008: 3 – 4.)

Osallisuuden voi laajasti määritellä lapsen yhteisöön liittymisenä, kuulumisena ja siihen vaikuttamisena. Se rakentuu vastavuoroisesta toiminnasta, mikä edellyttää niin lapsen aktiivista mukaan tulemistä kuin hänen huomioon ottamista. Osallisuuteen ei kuitenkaan aina tarvita sanallista kommunikointia, lapset ja aikuiset myös tuntevat välillään yhteenkuuluvuutta ja osallisuutta. Osallisuudella on lapsen kokemuksia ja ajattelumaailmaa laajentava vaikutus. (Uusitalo - Laakso 2005: 44; Oranen 2008: 9.)

3.1 Osallisuuden tunteen rakentuminen

Osallisuus on myös osallisuuden tunnetta, joka ilmenee tunne- ja tietotasolla. Osallisuuden tunnetta kuvaa hyvin termi voimaantuminen. (Gretschel 2002: 50.) Voimaantuminen on lapsesta itsestään lähtevä prosessi, eikä voimaa voi antaa toiselle. Voimaantumisen prosessissa olosuhteet ovat kuitenkin hyvin merkitykselliset, ja voimaantuminen voi olla todennäköisempää juuri tietyssä ympäristössä. Muut lapset ja aikuiset, olosuhteet sekä sosiaaliset rakenteet vaikuttavat prosessiin ja antavat voimaa. Vapaus, hyväksyntä, kannustava ilmapiiri, tasa-arvoisuus, arvostus ja luottamus ovat kaikki yhteydessä sisäisen voimaantumisen muodostumiseen. Voimaantuminen on myös tunne omasta vahvuudesta, pätevydestä, luovuudesta sekä toimimisen vapaudesta. Se on tunne siitä, että voimaa virtaa muista ihmisistä itseen. Voimaantuneen lapsen itsetunto vahvistaa hänen vuorovaikutustaitojaan muiden lasten ja aikuisten kanssa. Parantunut vuorovaikutustaito vahvistaa taas hänen itsetuntoaan. (Siitonen 1999.)

Lapsen kuuntelu ja hänen kokemustensa jakaminen on tärkeää sekä lapsen osallisuuden tunteen lisäämiseksi, että lapsen sisäisen voimaantumisen näkökulmista. Osallisuuden kokeminen on vahvasti sidoksissa voimaantumiseen, mikä edelleen lisää sitoutumisen, vaikuttamisen sekä toimimisen halua. Mikäli lasta ei kuunnella eikä hänen kokemuksiaan jaeta, ei voida silloin puhua osallisuudestakaan. (Uusitalo - Laakso 2005: 46.) Lasten osallisuus ei aina olekaan täysin mutkatonta. Lasten mielipiteitä ja ajatuksia saatetaan kyllä kysyä, mutta he eivät välttämättä koskaan saa palautetta tai tietoa siitä ovatko heidän näkemyksensä vaikuttaneet mihinkään. Tällöin lapsi helposti kokee, ettei hänellä ollutkaan vapautta vaikuttaa. (Koskinen 2007: 136.)

Monessa yhteydessä osallisuus yhdistetään osallistamiseen (Gretschel 2002: 125). Osallistamisella tarkoitetaan lapsen mukaan ottamista johonkin yhteiseen. Tämä yhteinen tarkoittaa esimerkiksi yhteistä keskustelua, suunnittelua tai leikkiä. Osallistamisella voidaan luoda osallisuutta ja yhteisöllisyyttä. Yhteiset kokemukset vahvistavat edelleen yhteenkuuluvuuden tunnetta, joka synnyttää esimerkiksi ryhmäidentiteettiä. (Uusitalo - Laakso 2005: 44 - 45.)

Osallisuuteen liittyy vahvasti myös oikeus saada tietoa itseä koskevista suunnitelmista, ratkaisuksista, päätöksistä, toimenpiteistä ja niiden perusteluista, yhteisistä säännöistä sekä mahdollisuuksista ilmaista mielipiteensä ja vaikuttaa asioihin. Vastavuoroisuus on tärkeää: mikäli ei pääse mukaan asioiden käsittelyyn, eikä saa niistä tietoa,

vaikuttaminen on mahdotonta, jolloin myös osallisuuden tunne heikkenee. Osallistuminen on toimintaa, jossa osallisuus konkretisoituu. (Oranen 2008: 9.)

Osattomuus -käsite on osallisuuden vastakohta. Kuitenkin osattomuuden kokemuksia lienee jokaisella, joka joskus on kokenut tullessa jätetyksi huomiotta. Osallisuuden puute voi näkyä vieraantuneisuutena, jolloin ihminen on kadottanut suhteen itseensä ja ympäristöönsä. Osattomuuteen liittyy myös vahvasti tunne tarkoituksettomuudesta, välinpitämättömyydestä sekä syrjäytymisestä. (Kiilakoski 2007: 12.)

Lapsen osallisuuden tunteella tarkoitetaan sitä, että hän kokee olevansa mukana määrittämässä, toteuttamassa ja arvioimassa etujensa turvaamiseksi tehtävää työtä. Mahdollisuus olla osallisena asioiden käsittelyssä itselle tärkeissä yhteisöissä on ratkaisevaa ihmisen identiteetin kehittymisen kannalta. Lapsi saa mahdollisuuden rakentaa ymmärrystään itsestään, siitä kuka on, mihin kuuluu ja miten osallistuu elämänpiiriinsä kuuluvien yhteisöjen, kuten perheen, pihapiirin ja päiväkodin toimintaan. Tällöin kyse on yhdestä kasvun ja kehityksen perusedellytyksestä. Osallistumalla opitaan olemaan ja elämään yhdessä. (Oranen 2008: 7.)

3.2 Osallisuuden tikapuut

Osallisuutta voidaan kuvata tikapuumallilla. Roger Hart kehitti osallisuuden tikapuut vuonna 1992. Tikapuiden alhaisimmilla askelmilla lapsella on vain vähän tai ei ollenkaan vaikutusmahdollisuuksia. Mitä korkeammalle tikapuita kiipeää, sitä enemmän on mahdollisuuksia vaikuttaa. Oletus on, että myös lapsen osallisuus lisääntyy samassa suhteessa. Tärkeintä on kuitenkin lapsen oma kokemus siitä, että hän on ollut osallisena vaikuttamassa häntä koskevien asioiden käsittelyssä. Mikäli lapselle ei synny kokemusta siitä, että hänelle tärkeät asiat ovat tulleet kuulluiksi ja niillä on ollut merkitystä, ei voida puhua osallisuuden toteutumisesta. (Oranen 2008: 9.)

Tikapuut rakentuvat kahdeksasta tasosta, eli askelmasta. Ensimmäisillä kolmella askelmalla lapsi ei ole osallinen, ja siitä eteenpäin lapsen osallisuus kasvaa koko ajan kahdeksannelle askelmalle tultaessa. (Shier 2001: 108 – 109.) Tikapuumalli auttaa aikuisia miettimään kuinka he voivat tukea lasten osallisuutta siten, että heidän taitojensa ja halujensa ääripäät löydetään. Lasten ei kuitenkaan tarvitse aina työskennellä tikkaiden maksimitasolla taitoihinsa nähden. Lapsille tulee tarjota valinnan mahdollisuus niin maksimitasolla työskentelemiseen kuin mahdollisuus olla vain

ohjattavina. Tikapuumalli kuitenkin näyttää aikuisen toiminnan vain avaavana tai rajoittavana. (Flöjt 2000; Oranen 2008: 10 - 11.)

8. Lapset ideoivat ja aloittavat toteutuksen. Aikuiset otetaan mukaan päätöksentekoon.
7. Lapset tekevät aloitteen. Aikuiset ovat taustalla apuna.
6. Lapset ja heidän mielipiteensä otetaan mukaan suunnittelun ja toteutuksen joka vaiheessa. Aikuiset tekevät aloitteen.
5. Lapsia konsultoidaan ja heidän näkemyksensä otetaan huomioon. Aikuiset suunnittelevat ja johtavat.
4. Lapset ovat mukana vapaaehtoisina, heidän näkemyksiään kunnioitetaan. Aikuiset päättävät.
3. Lasten ajatuksia kysytään, mutta heillä on joko vain vähän tai ei ollenkaan keinoja ilmaista niitä.
2. Lapset osallistuvat mutta eivät ymmärrä tilannetta.
1. Lasten ajatuksia kysytään, mutta he eivät ymmärrä aihetta. Aikuiset käyttävät ajatuksia, mutta eivät selitä mitä vaikutusta niillä on.

KUVIO 1. Mukailtu malli Hartin osallisuuden tikapuista. Alkuperäinen malli löytyy liitteenä numero 1.

Osallisuuden tikapuut voi ohjata kaavamaiseen ajatteluun, missä pyritään kiipeämään mahdollisimman korkealle ja petytään, jos ei jostain syystä onnistutakaan. Osallisuus voi kuitenkin toteutua monin eri tavoin aikuisten ja lasten yhteisessä toiminnassa siitä riippuen, mikä on mahdollista ja tarkoituksenmukaista päiväkodin ja lasten kannalta. (Oranen 2008.)

3.3 Osallisuuden muodostuminen päiväkodissa

Lapsen osallistavaa roolia on ryhdytty korostamaan lapsi- ja oppimistutkimuksessa sekä yhteiskunnallisessa toiminnassa. Osallisuuden perusteet luodaan käytännössä lasten lähiverkostoissa, kuten esimerkiksi päiväkodissa ja kotona. (Stenvall – Seppälä 2008: 3.) Osallisuuden tärkein elementti on vastavuoroinen vuorovaikutus (Uusitalo - Laakso 2005: 45).

Päiväkodin arjessa osallisuus koostuu erilaisista osista, joiden keskinäiset suhteet voivat vaihdella. Lapsen kokemus osallisuudesta voi muuttua niiden mukaan. Ensimmäinen osallisuuden osa on mahdollisuus tehdä valintoja siitä, osallistuuko johonkin prosessiin vai ei. On tärkeää, että lapsella on aina mahdollisuus ja oikeus olla osallistumatta. Myös kieltäytyminen osallistumisesta voi olla osallisuuden muoto, jolloin lapsella tulee olla mahdollisuus valita myös tämä vaihtoehto. (Oranen 2008: 11.)

Toinen osallisuuden rakennusosa on mahdollisuus saada riittävästi tietoa käsillä olevasta tilanteesta, omasta roolista siinä sekä omista oikeuksista. Viranomaisilla on velvollisuus sekä tietojen antamiseen että niiden antamiseen sellaisessa muodossa, että lapsella on todellinen mahdollisuus ottaa tiedot vastaan, ja ymmärtää niitä. (Oranen 2008: 11; Suomen UNICEF; Suomen perustuslaki 6§.)

Osallisuuden kolmas elementti on mahdollisuus ilmaista itseään ja omia ajatuksiaan. Tähän liittyy läheisesti se, miten paljon lapsi saa tukea ja apua omien mielipiteidensä selvittämiseen ja ilmaisemiseen. Jonkun lapsen kohdalla kyse saattaa olla esimerkiksi rohkaisemisesta ja kannustamisesta. Joku toinen lapsi saattaa sen sijaan tarvita hyvin konkreettista apua, kuten esimerkiksi tulkin tai muita apuvälineitä kommunikoidakseen aikuisen kanssa, ja tullakseen ymmärretyksi. (Oranen 2008: 11.)

Neljäs osallisuuden osa on lapsen mahdollisuus tehdä itsenäisesti omaan elämään vaikuttavia päätöksiä. Lasten tilanteet ja mahdollisuudet vaihtelevat yksilöittäin. Nuoret tekevät usein enemmän itsenäisiä ratkaisuja kuin esimerkiksi pienet lapset. Aikuisen tulee tunnistaa ne asiat, joissa pienilläkin lapsilla on mahdollisuus tehdä valintoja ja päätöksiä. (Oranen 2008: 11.)

Pienen lapsen osallisuutta voidaan lisätä olemalla psyykkisesti läsnä. Tärkeää on myös keskittyä lapsen kuunteluun, sekä pyrkiä ymmärtämään hänen kokemuksiaan ja

vastavuoroista toimintaansa, niin päiväkodissa, kuin kotonakin. Tämä lisää lapsen osallisuuden kokemuksia, sekä kannustaa vastavuoroisuuteen ja myönteiseen sosiaalisuuteen. (Uusitalo - Laakso 2005: 46.)

Päiväkodissa lapset pääsevät tuottamaan omaa kulttuuriaan, leikkimään, oppimaan ja vaikuttamaan. Seinille ja muihin tiloihin syntyy lasten tuotoksia, kuten esimerkiksi piirroksia, rakennelmia ja kertomuksia. Myös esillä olevat valokuvat antavat virikkeitä toiminnan suunniteluun sekä mahdollistavat paluun aikaisemmin tehtyyn ja oivallettuun pitkänkin ajan kuluttua. Lapsille tarjottavat materiaalit ja toiminnassa käytettävät välineet tulee päiväkodissa sijoitella lasten korkeudelle, avonaisille hyllyille. Näin lapset ryhtyvät aktiivisemmin ja itsenäisemmin niitä käyttämään. (Karlsson 2003: 84.)

Osattomuudella päiväkodissa voidaan tarkoittaa sitä, ettei lapsella ole mahdollisuutta vaikuttaa päiväkodin toimintaan, lapsen jäämistä syrjään kaveripiiristä, tai että lasta painostetaan osallistumaan aikuisen ohjaamaan toimintaan (Kiilakoski 2007: 11). Osa lapsista kärsii myös yksinäisyydestä. Kaikilla lapsilla ei ole mahdollisuutta jakaa elämisen ja arjen kokemuksiaan muiden läheisten ihmisten kanssa. Tämä merkitsee sitä, että lapsi saattaa joutua käsittelemään vaikeita kokemuksiaan yksin. (Uusitalo - Laakso 2005: 46.) Yksinäisyys on kuitenkin monimuotoista, joku haluaa omasta tahdostaan olla yksin, toinen taas ei saa kaveria vaikka haluaakin. Kun yksinäisyyttä ei ole itse valinnut, muuttuu se negatiiviseksi. (Peltonen 2004: 29, 33; Laine 2002; 29.)

Lapsi joka pystyy toimimaan yksin, itsenäisesti, kehittää samalla luovuuttaan. Kun taas yksinoloa pelkäävä lapsi tukeutuu toisiin, eikä näin opi ratkaisemaan esillä olevaa ongelmaa omaa luovuuttaan hyväksi käyttäen. Pitkään yksinäisyyttä tuntenut lapsi tarvitsee aikuisen apua tilanteen selvittämiseen. Lapsesta yksinolo voi tuntua myös kiusaamiselta. (Peltonen 2004: 29, 37 – 38.) Kiusatuilla lapsilla voidaan kokea olevan syrjäytymisriski, koska he jäävät olennaisesti erilleen lapsuuden sosiaalisesta maailmasta ja siten osattomiksi myös sosiaalisesta vuorovaikutuksesta muiden ikätovereiden kanssa. Syrjäytymisriskissä olevilla lapsilla on selkeästi heikompi minäkäsitys, puutteellisemmat sosiaaliset taidot sekä enemmän ongelmia vuorovaikutuksessa muiden lasten kanssa. (Laine - Neitola 2002: 5, 32.) Näin tunnetta osallisuudesta ei voi kehittyä.

Aikuisten lisäksi lapselle tärkeitä toimijoita päiväkodissa ovat toiset lapset ja lapsiryhmät. Vertaisryhmät korostavat lapsen oppimisessa vapaata vuorovaikutusta,

erityisesti vapaan leikin muodossa. Leikki on luontevaa toimintaa, jossa lapset yhdessä keräävät tietoa ja kokemuksia. Leikissä lapset voivat ilmaista sellaisia asioita, joita eivät vielä muutoin ymmärrä. Lapsen oppiminen pohjautuu tiukasti toiminnallisuuteen, elämyksellisyyteen ja leikkiin. Leikki on lapsilähtöisen toiminnan luontaisin toimintamuoto. (Virkki 2007: 28 - 29.) Lapsen osallisuudessa on kuitenkin myös tärkeää, että hänelle annetaan mahdollisuus olla osallistumatta johonkin toimintaan tai leikkiin (Oranen 2008: 10 – 11).

3.4 Aikaisempi tutkimus osallisuudesta päiväkodissa

Pääkaupunkiseudun päiväkodeissa tehtiin vuonna 2008 tutkimus lapsen osallisuudesta. Tutkimuksen toteutti pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus SOCCA yhteistyössä Heikki Waris instituutin kanssa. Tutkimuksessa selvitettiin, miten päiväkotien työntekijät määrittävät osallisuuden ja miten he siihen suhtautuvat. Päiväkodit valittiin systemaattisella otannalla kaikista kunnan päiväkodeista. (Stenvall – Seppälä 2008: 4, 8.)

Tutkimukseen osallistuneiden päiväkotien määrittely osallisuudesta oli moninaista, eikä yhteisiä merkityksiä löytynyt. Osa tutkimukseen osallistujista määritteli osallisuuden aikuisista käsin, osa taas nosti selkeästi esille lapsen aseman päiväkodin arjessa. Osallisuuden käsitettä tarkasteltiin pääosin lapsilähtöisyyden ja lapsikeskeisyyden näkökulmasta. Osallisuudesta unohtui usein sen yhteisöllinen luonne, johon liittyy vahvasti se, että lapset ja aikuiset ovat tasavertaisia toimijoita päiväkodissa. Osallisuus määriteltiin usein myös pelkäksi osallistumiseksi ja aktiiviseksi tekemiseksi. (Stenvall – Seppälä 2008: 10, 37.)

Lapsilla nähtiin olevan vaikutusmahdollisuuksia heitä itseään koskevissa asioissa. Vastaajien mielestä vaikutusmahdollisuudet kuitenkin pienuivat sitä mukaan mitä suuremmista asioista oli kysymys. Tällöin lasten osallisuus jäi puutteelliseksi. Toisin sanoen osallisuus toteutui silloin kun kyse oli pienistä arjen asioista, mutta unohtui kun mietittiin suurempia asioita. Lasten iän ja kehitystason nähtiin myös vaikuttavan lapsen vaikutusmahdollisuuksiin. (Stenvall – Seppälä 2008: 39.)

Osallisuuden määrittelytavat nousivat suhtautumisesta osallisuuteen. Osallisuuteen suhtautumiseen taas vaikuttivat muun muassa aikuisten asenne, päiväkodin resurssit, lasten ikä ja kehitystaso, päiväkodin toimintakulttuuri sekä lasten mahdollisuudet

vaikuttaa. Osallisuuden määrittelyssä korostui käytännöllinen suhtautumistapa. Käytännöllisesti suhtautuvat tunsivat osallisuus -käsitteen ja määrittivät sen oleelliseksi osaksi päiväkodin toimintaa. He kuitenkin kokivat, etteivät kykene toteuttamaan osallisuutta siinä määrin kuin haluavat. Tämän vuoksi osallisuus jäi edelleen suurimmassa osassa päiväkoteja periaatteelliselle tasolle ja sen luomat mahdollisuudet käytännön työssä vähälle huomiolle. (Stenvall – Seppälä 2008: 38, 39.)

4 TUTKIMUSASETELMA

4.1 Tutkimustehtävä

Opinnäytetyömme tarkoitus on selvittää lasten kokemuksia osallisuudesta päiväkodissa. Tarkastelemme osallisuuden ilmenemistä aikuisen suunnittelemassa ja johtamassa toiminnassa sekä lasten keskinäisessä kanssakäymisessä. Selvitämme erilaisia osallisuuden elementtejä, jotka tulevat ilmi lasten saduista ja haastatteluista.

Tässä opinnäytetyössä osallisuudella tarkoitamme lapsen sosiaalista toimintaa ja kanssakäymistä yhden tai useamman lapsen tai aikuisen kanssa. Toiminta ja kanssakäyminen voi olla keskustelua, toimintaa tai tavallisesti näitä molempia.

4.2 Tutkimuskohteen kuvaus

Opinnäytetyömme aineisto kerättiin päiväkotia Hiirenkorvassa (nimi muutettu), joka sijaitsee pääkaupunkiseudulla ja toimii pienenä kaupungin ostopalveluyksikkönä. Ryhmässä oli aineistonkeruun aikana noin 20 lasta. Ryhmä oli sisarusryhmä eli lapset ovat 1 – 6 -vuotiaita ja kaikki lapset toimivat samoissa tiloissa. Ryhmässä oli useampi erityistä tukea tarvitseva lapsi. Päiväkodissa työskenteli viisi erilaisen koulutustaustan omaavaa aikuista. Päiväkodin johtaja oli koulutukseltaan lastentarhanopettaja, hänen lisäksi oli kaksi lastenhoitajaa, ryhmäavustaja ja päiväkotiapulainen. Esiopetuksesta päiväkodissa vastasi johtaja ja toinen lastenhoitaja.

Päiväkotia korosti kodinomaista kasvatusta, joka näkyi toiminnassa lämminhenkisenä ja rentona työotteena. Eri-ikäiset lapset toimivat samoissa tiloissa, mikä myös loi kodinomaisuutta, ja opetti lapsia huomioimaan toisiaan. Sisarusryhmässä saman

perheen lapset pääsivät viettämään päivän samassa paikassa ja yksilapsisista perheistä olevat lapset saivat kokemuksia eri-ikäisyydestä.

4.3 Tutkimusmenetelmät

Opinnäytetyömme on toteutettu kvalitatiivisena tutkimuksena. Kvalitatiiviselle tutkimukselle on oleellista osallistuvuus. Kenttätyö on hyvä keino päästä läheisiin kosketuksiin tutkittavien kanssa. (Eskola – Suoranta 2001: 16, 18.) Kvalitatiivinen tutkimus on luonteeltaan kokonaisvaltaista tiedon hankintaa, ja aineisto kootaan luonnollisissa, todellisissa tilanteissa. Laadullisessa tutkimuksessa suositetaan ihmistä tiedon keruun välineenä. Siinä pyritään hyödyntämään metodeja, joissa tutkittavien näkökulmat pääsevät esille. Tyypillistä laadulliselle tutkimukselle on myös se, että kohdejoukko valitaan tarkoituksenmukaisesti, ei satunnaisotoksen menetelmää käyttäen. (Hirsjärvi – Remes – Sajavaara 2005: 155.)

Opinnäytetyössämme käytettiin kahta eri tutkimusmenetelmää, sadutusta ja avointa haastattelua. Useamman menetelmän käyttö lisäsi tutkimuksen luotettavuutta (Hirsjärvi – Remes – Sajavaara 2005: 218). Opinnäytetyön tekijän työskentely päiväkodissa mahdollisti myös havainnoinnin hyödyntämisen aineiston analysoinnissa. Havainnoinnilla saadaan tietoa siitä, toimivatko lapset luonnollisessa ympäristössään niin kuin he haastatteluissa kertovat (Saaranen-Kauppinen – Puusniekka 2006). Koimme, että on tärkeää käyttää useampaa tutkimusmenetelmää, koska yksittäisen tutkimusmenetelmän avulla emme olisi saaneet riittävän kattavaa kuvaa tutkittavasta kohteesta. Saduttamalla pääsimme osalliseksi lapsen sisäistä maailmaa ja käyttämällä avointa haastattelua kykenimme palaamaan sadusta nousseisiin asioihin luontevasti.

4.3.1 Sadutus

Sadutuksen valitsimme tutkimusmenetelmäksi sen sopivuuden vuoksi, sillä sadutus on jo itsestään osallistavaa toimintaa. Sadutettaessa tulee esille asioita ja taitoja, joita kertoja ei tavallisessa haastattelussa tai arkipäivän toimissa pääse lapsesta näkemään. Sadutus on menetelmä jolla pääsee sukeltamaan toisen ihmisen maailmaan, sisäiseen dialogiin. Tarvitaan ainoastaan kertoja tai kertojia ja kirjaaja, joka on kiinnostunut kuuntelemaan tarinaa. Sadutus luo tavan tuoda esille ilot, surut ja harmittavat asiat. Sadutus on myös hyvä toimintatapa osallisuuden lisäämiseksi. Se luo vastavuoroisen toimintakulttuurin ja demokraattisen keskustelukulttuurin, jossa myös hiljaiset saavat

äänensä kuuluviin. Sadutus korostaa lapsen oikeutta tulla kuulluksi ja huomioduksi. (Karlsson 2003: 9; Stakes 2006: 18 – 19; Stenvall – Seppälä 2008: 39.) Sadutuksen perusidea on yksinkertainen ja sen voi toteuttaa melkein missä ja milloin vaan. Sadutus aloitetaan yksinkertaisella ohjeella:

”Kerro satu (tai tarina). Kirjoitan sen muistiin juuri niin kuin sen kerrot mitään muuttamatta. Lopuksi luen kertomuksen sinulle, ja voit muuttaa tai korjata sitä mikäli haluat.” (Karlsson 2003: 44.)

Opinnäytetyömme aineiston keruuna käytimme aihesadutusta. Aihesadutuksella tarkoitetaan sadutusta jostain tietyistä aihepiiristä (Karlsson 2003: 47). Aineistoa kerätessä opinnäytetyön tekijä johdatti lapset aiheeseen antamalla saduille alut, jotka olivat kaikille lapsille samat:

” Olipa kerran Malla/Matti, joka kävi Hiirenkorvan päiväkotia...”

” Kun meidän päiväkodissa valmistaudutaan joulun tuloon...”

Sadutuksessa hyödynsimme myös päiväkodilla otettuja valokuvia. Opinnäytetyön tekijä otti valokuvat pari viikkoa aikaisemmin tapahtuneista ohjatuista tuokioista. Tuokiokuvien tarkoitus oli saada lapset kertomaan päiväkodin arjesta oman kokemuksensa mukaan.

Opinnäytetyön tekijä ja muut päiväkodin aikuiset pyrkivät saduttamaan lapsia myös heidän omista aiheistaan aineiston keruun aikana, kuten sadutuksen periaatteisiin kuuluu. Sadutus jäi siitä huolimatta vähäiseksi, koska päiväkodin arki oli kiireistä. Opinnäytetyön tekijä ei myöskään ollut paikalla kuin vaihdellen muutamana päivänä viikosta, ja toimi silloin työntekijänä, joten työtehtävät veivät suuren osan ajasta. Aloituslauseesta tehdyt sadut onnistuivat muutaman harjoituskerran jälkeen, mutta kuvien tapahtumista lapset eivät osanneet kertoa. Vaikka kuvat oli otettu vain pari viikkoa ennen sadutusta, eivät lapset muistaneet mitä tilanteessa oli tapahtunut. Opinnäytetyön tekijä joutui auttamaan lapsia muistamaan ja lopulta kuvasadutukset muotoutuivat avoimiksi haastatteluiksi.

4.3.2 Avoin haastattelu

Avoimen haastattelun valitsimme tutkimusmenetelmäksi, koska pelkällä sadutuksella ei olisi saatu riittävän kattavia vastauksia. Avoimella haastattelulla selvitettiin

haastateltavan ajatuksia, tunteita ja käsityksiä siten, kuin ne tulivat aidosti vastaan keskustelun edetessä. Pientä lasta haastateltaessa tulee ottaa huomioon, ettei lapsi pysty kuvaamaan kokemuksiaan ja tunteitaan yhtä taidokkaasti kuin aikuinen. Monet aikuiselle tutut sanat eivät myöskään välttämättä kuulu lapsen sanavarastoon, tai hänen voi olettaa tulkitsevan ne erilailla kuin aikuisen. (Kirmanen 1999: 199 – 200.) Lasten haastatteluissa käytimme yksinkertaista sanastoa sekä lyhyitä lauseita. Kysymykset olivat yksilöityjä ja ne edellyttivät konkreettista vastausta. Pidimme myös erityisen tärkeänä pyrkiä käyttämään haastatteluissa lapsen ikään soveltuvaa kommunikaatiota.

Haastattelun aikana myös keskustelun aihe saattaa muuttua. Avoin haastattelu muistuttaa kaikista haastattelun muodoista eniten vapaamuotoista keskustelua. Avoimen haastattelun suurin haaste on, että tilanteen ohjailu jää täysin haastattelijan huoleksi, koska minkäänlaista kiinteää runkoa ei ole. (Hirsjärvi – Remes – Sajavaara 2005: 196; Kirmanen 1999: 197,199.) Haastattelujen aikana lapset kertoivat myös mitä kotona oli edellisenä iltana tapahtunut. Opinnäytetyön tekijä ohjasi tällaisessa tilanteessa keskustelun hienovaraisesti takaisin aiheeseen eli päiväkotiin, reagoiden kuitenkin lapsen kertomaan. Myös päiväkodista keskusteltaessa aihe saattoi vaihdella, mutta kysymyksillä saatiin aineistoon tarvittavaa tietoa. Haastattelut olivat niin lapsille kuin opinnäytetyön tekijällekin mieluisia tilanteita. Lapsi sai keskustellen kertoa ajatuksiaan, eikä hänen tänä aikana tarvinnut jakaa aikuisen huomiota toisten lasten kanssa. Toisaalta opinnäytetyön tekijä sai kiireisen päiväkotiarjen keskellä tarjota huomiota lapselle, ja hänellä oli todella aikaa kuunnella. Koska opinnäytetyön tekijä oli lapsille tuttu, oli kerronta sujuvaa eivätkä lapset arkailleet kertoa päiväkodin tapahtumista tai mielipiteitään niistä.

4.4 Prosessin kuvaus

Aloitimme aineiston keruun marraskuun 2008 alussa saduttamalla ja haastattelemalla 16 lasta. Sadut ja haastattelut tallensimme nauhalle myöhempää käsittelyä varten. Sadutukset ja haastattelut toteutimme sekä yksittäisen lapsen, että kahden tai useamman lapsen ryhmissä. Lasten huoltajilta pyysimme kirjallisen suostumuksen lasten osallistumisesta sadutuksiin ja haastatteluihin (liite 2). Lapsen anonymiteetti tuli taata, joten opinnäytetyössämme emme mainitse päiväkodin tai lasten oikeita nimiä. Huolehdimme myös ettei aineisto ole ulkopuolisten saatavilla.

Valitsimme lapset opinnäytetyöhön iän perusteella. Rajasimme osallistujat eri ikäryhmiin, jotta saimme mahdollisimman kattavan kuvan päiväkodin lasten osallisuuden kokemuksista. Osallisuuden periaatteita noudattaen lapsilla oli myös mahdollisuus kieltäytyä osallistumasta. Osa lapsista hyödynsi tätä mahdollisuutta, ja jätti osallistumatta. Aineiston keruun jälkeen purimme sadut ja haastattelut tekstimuotoon niiden jälkikäsitteilyn helpottamiseksi. Seuraavaksi aloitimme analyysin teemoittelulla, jonka jälkeen siirryimme tulosten tarkasteluun

4.5 Aineiston analyysi

Purimme nauhoitetut haastattelut ja sadutukset tekstimuotoon Word-tekstinkäsittelyohjelmaan. Litteroitua aineistoa kertyi yhteensä noin 30 sivua. Aineiston koodasimme sen jatkokäsittelyn helpottamiseksi. Vaihdoimme myös lasten ja aikuisten nimet anonymiteetin takaamiseksi.

Analyysimenetelmänä käytimme opinnäytetyössä teemoittelua. Teemoittelu on hyvä analysointitapa jonkin käytännöllisen ongelman ratkaisemisessa. Tärkeää on ensin löytää, ja sen jälkeen erotella toisistaan tutkimusongelman kannalta olennaiset aiheet. Tällöin voidaan kätevästi poimia tutkimusongelman kannalta olennaista tietoa. (Eskola – Suoranta 2001: 175, 179.)

Aineiston analysoimme osissa ja vaiheittain. Analyysin teimme pääosin värikyniä ja Word-tekstinkäsittelyohjelmaa koodauksessa apuna käyttäen. Analyysin ensimmäisessä vaiheessa kävimme aineiston tarkasti läpi ja poimimme sieltä osallisuuteen liittyviä asioita. Toisessa vaiheessa värikyniä apuna käyttäen koodasimme tekstikatkelmat yhteneviin aiheisiin. Kolmannessa vaiheessa muodostimme niiden perusteella yhdeksän eri teemaa, kuten mahdollisuus osallistua tai olla osallistumatta, osallistumaan painostaminen ja aikuinen mahdollistajana. Aiheet nousivat selkeästi esille aineistosta. Aiheiden muodostamisen jälkeen ryhdyimme niiden syvempään tarkasteluun ja tulosten kirjaamiseen.

5 TULOKSET

Opinnäytetyömme tuloksina ilmenee, että lapset kokevat päiväkodissa sekä osallisuutta, että osattomuutta, aste kuitenkin vaihtelee. Jaoimme tulokset osallisuuden ilmenemiseen aikuisen suunnittelemassa ja johtamassa toiminnassa sekä lasten keskinäisessä kanssakäymisessä.

Tuloksissa esitetyt lasten vastaukset ovat osin haastatteluiden pätkiä, jotta lasten ajatukset tulevat selkeämmin esille. Lasten vastaukset ovat yksittäin kovin lyhyitä, ja kontekstista irrallisina lukija ei ehkä saa tarpeeksi kattavaa kuvaa lapsen mietteistä.

5.1 Kanssakäyminen aikuisen kanssa

5.1.1 Aikuinen mahdollistajana

Aikuisen yhdeksi rooliksi muotoutuu mahdollistajana oleminen. Lasten mukaan aikuinen toimii päiväkodissa heidän apunaan. Aikuinen mahdollistaa erilaisen toiminnan ja tarjoaa siihen tarvittavat materiaalit. Hän myös auttaa selvittämään riitatilanteita ja on läsnä tarvittaessa.

[.....]

Tuukka (4v.): Ne jutut oli savea

Haastattelija: Savea. Mitä niistä oli tehty?

Tuukka: Mä ainakin. Mä oon tuhlannu niistä ja ainakin tehny leveetä.

Haastattelija: Leveetä. Mhm. Teitsä ihan ite vai auttoko joku sua?

Tuukka: Öö... Ainakin Ritva (aikuinen) toi savea.

Haastattelija: Ritva toi savea. No mitäs muuta Ritva teki?

Tuukka: Se kato ku tehtiin.

Haastattelija: Auttoko se jos joku tartti?

Tuukka: Mua ei auttanu yhtäs, ku mä osasin itse tehdä, ku halusin

[.....]

Tuukka (4v.): Ulkona on viestijuoksu... Sillon ollaan jonossa ja kierretään harja tai harava ympäri.

Haastattelija: Aha. Kenes kanssa te sitä leikitte?

Tuukka: Mä taidan tietää kuka keki... no se oli Minna (aikuinen)... Kivaa

[.....]

Aikuinen toimii taustalla seuraajana tai osallistuu uuden leikin tai toiminnan luomiseen. Hän tarjoaa tuokioiden aikana lapsille tarvittavat materiaalit ja näyttää miten niitä käytetään. Tämän jälkeen lapset saavat käyttää materiaaleja itsenäisesti. Aikuinen seuraa toimintaa sivusta ja auttaa lapsia, jos siihen on tarvetta. Lapsista on mukavaa,

kun aikuinen on mukana keksimässä uutta leikkiä. Heille on tärkeää, että aikuinen toimii yhdessä heidän kanssaan.

No istuttiin ja katottiin niit kirjaimia. (Martti 4v. tuokiokuvasta)

Numeroita kysyttiin. No että kaikki tietäs... että minkälaisia numerot on. (Tarmo 6v. tuokiokuvasta)

Tuokioiden tarkoituksena on opettaa lapsia. Tuokioissa voidaan opetella numeroita, kirjaimia, laulamista tai kaikkien yhteisessä leikissä toisten huomioon ottamista ja ryhmässä toimimista. Toisinaan lapset osallistuvat tuokioihin innostuneesti, mutta välillä he eivät halua lopettaa meneillään olevaa leikkiä.

Aikuista pyydetään apuun riitatilanteessa. Riita loppuu, kun aikuinen auttaa. (Tarmo 6v.)

Aikuinen on apuna riitatilanteissa. Hän auttaa ja opettaa isompia lapsia itse ratkaisemaan riitatilanteet, ollen itse taustalla tukena. Pienempien lasten riidat aikuinen ratkaisee, mutta ottaa lapset mukaan keskusteluun siitä, miten tulee toimia toisin. Ainoastaan yksi lapsi mainitsi, ettei kokenut aikuisen olleen apuna riitojen selvittämisessä. Sen sijaan useat lapset kokevat aikuisen apuna, turvana sekä riitojen selvittäjänä.

5.1.2 Aikuinen rajoittajana

Toiseksi aikuisen rooliksi muotoutuu rajoittajana oleminen. Lapset pitävät aikuisia usein päättäjinä. Aikuinen kontrolloi tekemistä, määrää tai kääsee. Tällaiset tilanteet kuitenkin liittyvät usein yhteiseen tekemiseen tai sovittujen sääntöjen noudattamiseen eikä niinkään lasten toiminnan rajoittamiseen.

[.....]

Haastattelija: Mikäs sit on tylsintä tai tyhmintä päiväkodissa?

Tuukka (4v.): Piirtäminen

Haastattelija: Piirtäminen? Miks et sä tykkää piirtämisestä?

Tuukka: Mä osaan ainakin, mut joskus siit on tullu lumiukko vaihongos

Haastattelija: Joo. No mut onks sun pakko piirtää päiväkodissa, jos et sä halua?

Tuukka: Ainakin yhen kerran Ritva (aikuinen) sano, et mun pitää piirtää

Aikuisen rajoittava rooli liittyy usein johonkin ohjattuun tai yhteiseen tilanteeseen. Piirtämään joutuu silloin kun se on kaikille yhteinen tuokio tai päiväunille pitää mennä, koska se on päiväkodin yhteinen käytäntö. Jotkut lapset kokevat myös aikuisen määräävän osallistumaan. Tämä aikuisen rooli kuitenkin ilmenee aineistossa yksittäisinä tapauksina ja ne ovat tapahtuneet jonkin ohjatun toiminnan yhteydessä. Aikuinen koetaan myös toiminnan kontrolloijana. Hän on viimeinen, joka tekee päätöksen yhteisesti sovituista asioista.

[.....]

Haastattelija: Mitäs siellä nukkumassa tapahtuu?

Tommi (5v.): Pitää nukkua hyvin kun jaksaa

Haastattelija: Mitäs muuta siellä nukkarissa tapahtuu ku vaan levätään

Tommi: Kun joku päästää. Kun joku sanoo luvan mennä saa mennä pois

[.....]

Haastattelija: No mitäs te ootte leikkiny?

Arttu (3v.): no eittiet... öö... vedety aittaa ja leikitty vaan vesileikkiä

Haastattelija: Mitä aittaa te ootte vetäny?

Arttu: no sitä... nurmikon aittaa

Haastattelija: No mitäs ku te teitte sitä ni mitäs sitte?

Arttu: Ritva (aikuinen) suuttu

Haastattelija: Niih, olisko sitä aittaa saanu repiä?

Arttu: ei

Vaikka aikuinen toimii välillä toiminnan kontrolloijana, eivät lapset koe, että heidän omaa toimintaansa varsinaisesti rajoitetaan. Lapset tietävät milloin toimivat yhteisten sääntöjen vastaisesti, jolloin aikuisen harmistuminen tai suuttuminen on heistä oikeutettua. He selkeästi ymmärtävät ja hyväksyvät aikuisen roolin sääntöjen ja rajojen asettajana.

5.1.3 Mahdollisuus vaikuttaa ja tehdä päätöksiä

Lapset kokevat, että heillä on mahdollisuus vaikuttaa ja tehdä päätöksiä. Aikuisten kanssa toimiessa tähän kuitenkin vaikuttaa heidän oma käytöksensä. Jos lapsi toimii yhteisten sääntöjen ja käytäntöjen mukaisesti saa hän aikuiselta enemmän vapautta ja mahdollisuuksia vaikuttaa omaan toimintaansa päiväkodissa. Sääntöjä rikkovaa lasta aikuinen taas ohjaa enemmän eikä lapsella ole tällöin niin suuria vaikuttamisen mahdollisuuksia.

[.....]

Linda (5v.): Arvaa mitä!... sit ku kello oli vasta yks, ni mä pääsin nukkarista pois... Villeki pääs vaik se kiusas mua koko ajan

Haastattelija: Aijaa. Eiks kukaan sanonu sille, et ei saa kiusata?

Linda: Ei

Haastattelija: eiks aikuiset huomannu?

Linda: Ee. Eikä niitten tarvinnu yhtään sanoo mulle, eikä Topiakselle eikä Villedlekkään mitään. Eikä Kaisalle varmaan.

Omalla käytöksellä saadut vapaudet liittyvät usein nukkumiseen. Kun toimii nukkumistilanteessa aikuisen ohjaamalla tavalla eli ei häiritse muita ja lepää rauhassa, pääsee aikaisemmin pois jatkaamaan leikkiä. Päiväkodissa lapsien ei ole välttämätöntä nukkua, mutta heidän tulee levätä. Kun aikuinen katsoo lepäämisen olleen riittävää, pääsee lapsi taas leikkimään.

5.1.4 Ei mahdollisuutta vaikuttaa tai tehdä päätöksiä

Osa päiväkodin lapsista kokee myös, ettei heillä varsinaisesti ole mahdollisuutta vaikuttaa tai tehdä päätöksiä. Lasten mielestä aikuinen rajoittaa mahdollisuuksia omalla toiminnallaan. Päätöksenteon- tai vaikuttamisen mahdollisuuden puuttuminen liittyvät yleensä yhteisiin sääntöihin tai käytäntöihin.

[.....]

Haastattelija: onks nukkarissa kivaa?

Linda (5v.): O

Kaisa (4v.): Eiii... Ku siel pitää levätä

Haastattelija: No mikäs siinä lepäämisessä on?

Linda: Ei lepäämisessä oo mitään tylsää. Nukkumises on, ku ei väsyttä, ku... mä eil tai kyl nukahdan päiväkotiin

[.....]

Haastattelija: Sanooko joku, et pitää levätä päiväkodissa?

Linda: Oona, Minna, Ritva ja Riitta... öö ja Marjukka (päiväkodin aikuiset)

[.....]

Osa lapsista kokee, että yhteiset säännöt rajoittavat heidän mahdollisuuttaan tehdä itse päätöksiä. Nukkumaan on mentävä vaikka ei väsyttäisikään, koska se on yhteinen sääntö. Tällaisissa tilanteissa aikuinen ohjaa lapsia eikä anna heille valinnan mahdollisuutta. Jotkut lapset kokevat, että aikuinen tekee päätökset heidän puolestaan, jolloin lasten vaikutusmahdollisuus pienenee.

5.2 Kanssakäyminen muiden lasten kanssa

5.2.1 Yhdessä toimiminen

Toimiminen muiden lasten kanssa on pääosin yhdessä tekemistä ja leikkimistä. Lapset kokevatkin päiväkodin parhaaksi puoleksi juuri leikkimisen muiden kanssa. Leikin aikana ilmenee myös ihailua, joka johtaa leikin ohella tapahtuvaan määräilyyn ja johtajuuden tavoitteluun.

Haastattelija: No mikäs on kaikista paras juttu päiväkodissa?

Linda (5v.): Se että saa leikkiä

Kaisa (4v.): Sisällä ja ulkona

[.....]

Me ollaan leikitty... Sisällä me leikittiin. Ensiks me leikittiin laiva ja sit me muutettiin se pois. (Tuukka 4v.)

Lasten mielestä mukavinta päiväkodissa on leikkiminen. Leikki nousee esiin lähes kaikissa haastatteluissa ja saduissa monessa eri muodossa. Lapset leikkivät usein saman ikäisten lasten kanssa, mutta päiväkodissa työskentelyn aikana opinnäytetyön tekijä huomasi lasten leikkitaitojen kehittyvän ja ikäryhmien sekoittuvan. Leikki oli ensin myös hyvin sukupuolijakautunutta, mutta tämä piirre katosi vähitellen. Päiväkodissa lapsia kannustetaan myös erilaisiin liikuntaleikkeihin yhteisten tuokioiden avulla, jolloin koko ryhmä toimii yhdessä. Myöhemmin lapset leikkivät näitä leikkejä oma-aloitteisesti ja tällöin heidän pitää, jotta leikki onnistuu, ottaa mukaan muitakin kuin oman kaveriryhmän jäseniä.

Minä päätän mitä leikitään. Kaikki suostuu aina heti. (Tarmo 6v.)

Sadussa:

[.....]

Luka (4v.): hirvi tuli ja laukkas niitten päältä

Mika (5v.): sen pituinen se

Timo (6v.): ei ole sen pituinen se... sitten tuli possu...

Lapsen kohdistuva ihailu synnyttää hänelle luontaisen päätäntävällän yhteisestä tekemisestä ja leikistä, joka ilmenee joskus määräilyinä. Asema on lapselle hyvin selvä, mutta toiset lapset eivät ehkä koe sitä sellaisena. Määräilyä ilmenee yleisesti myös

muiden lasten kesken. Yleensä syynä määräilyyn ovat kateus siitä mitä joku toinen on saanut tehdä tai haluttomuus lopettaa meneillä oleva toiminta.

Sitten eskarilaiset tappoivat kaikki... Sitten tuli urhea Tarmo, joka pelasti koko maailman. (Esikoululaispoikien satu)

Ryhmässä koetaan olevan myös voimaa. Esikoululaispoikien kanssa tehdyssä sadussa esikoululaiset ovat rohkeita. He pelastavat muita ja vahingoittavat vastustajia. Samankaltaista solidaarisuutta ilmenee myös muissa vastauksissa. Samanikäiset lapset muodostavat ryhmiä, jotka ovat niin sanotusti voittamattomia.

5.2.2 Yksinäisyys, yksinolo, syrjään jääminen

Lasten keskinäisessä kanssakäymisessä ilmenee myös negatiivisia puolia. Lapset kokevat ajoittain kateutta ja huonommuutta toisiaan kohtaan. He kokevat joskus jäävänsä ulkopuolelle leikistä tai muusta yhteisestä tekemisestä. Osa taas tuntee paremmuutta tai ylemmyyttä toisia kohtaan. Myös kiusaamista sekä syrjään jättämistä ilmenee.

Villekin pääs vaik se kiusas mua koko ajan. (Linda 5v.)

Ääh, miks sinä annoit sille (Tarmolle)... Tarmo saa aina! (Timo 6v. sadutuksessa)

Kateus ilmenee usein epäreiluuden tunteena. Toinen saa tehdä jotain mitä toinen haluaa tehdä, tai toinen saa jotain mitä toinen haluaa saada. Haastatteluissa nämä nousevat yksittäisinä tapauksina, mutta opinnäytetyön tekijän työskentelyn aikana tehtyjen havaintojen perusteella tätä tapahtui useammin. Usein aikuiselta haetaan tällaisissa tilanteissa apua vähintään katsekontaktilla.

Joskus leikitään loppuun asti ja joskus joku (riidan aiheuttaja) menee pois... Kun leikki on aloitettu ei voi tulla uusia mukaan... Kukaan muu ei tiedä miten leikki kulkee eikä tunne mitään hirviöitä tai dinoja. (Tarmo 6v.)

Riitatilanteissa riidan aiheuttaja saatetaan jättää syrjään eikä häntä enää oteta mukaan leikkiin. Myöskään jo aloitetussa leikissä ei ole tilaa uusille leikkijöille. Vaikka lasten leikkitaidot kehittyvät ja he pystyvät halutessaan leikkimään muidenkin kanssa, leikkivät he usein tietyissä kaveriryhmissä. Ryhmät jakautuvat iän, kehitystason tai

sukupuolen perusteella. Leikkiin otetaan mukaan sellaisia, jotka jo tuntevat yhteiset säännöt ja leikin juonen. Kaikille annetaan valinnan mahdollisuus, mutta yleensä joku on leikin johtaja, joka tekee lopullisen päätöksen leikinsuunnasta.

No kun aina kiusataan... Se saa aina mua pönttöpääks. (Arttu 3v.)

Usein leikit sujuvat lasten kesken hyvin, mutta välillä syntyy riitoja. Toisinaan riita koetaan kiusaamisena, joka tällöin ilmenee esimerkiksi haukkumisena. Vanhimmat lapset pystyvät sopimaan ristiriidat keskenään, mutta toisinaan, varsinkin pienimmät lapset tarvitsevat aikuisen ohjausta ja väliintuloa, jottei riita kehity liian pahaksi.

5.2.3 Osallistumaan painostaminen

Osallistumaan painostaminen ilmenee pääasiassa toisen lapsen leikkiin painostamisena. Painostamista tapahtuu, kun johonkin leikkiin tarvitaan lisää osallistujia. Leikkiin mukaan pyytämisen tuntuu lapsista painostamiselta silloin, kun heillä on jokin toinen leikki kesken tai leikki ei ole mieluinen.

Ku mä sanoin Oskarille, et mä en oo leikis, ni sit se vaan sano, et kyl sun pitää olla (Kaisa 4v.)

Ja Tommi on pakot... Tommi... tai siis Tuukka ja Luka on pakottanu mua leikkii pollaa ja rosvo. (Linda 5v.)

Leikki, johon painostetaan, ei kuitenkaan aina ole epämieluinen ja siitä saattaa jäädä pois hetken leikkimisen jälkeen. Nuoremmat lapset kuitenkin kokevat, että heidän tulee suostua toisten lasten käskyihin. Vanhimmat lapset sen sijaan osaavat lähteä pois silloin, kun he eivät halua osallistua. Jos lapsi ei itse osaa kieltäytyä leikistä, hakee hän usein apua aikuiselta.

5.2.4 Mahdollisuus vaikuttaa ja tehdä päätöksiä

Parhaiten lapset kokevat voivansa vaikuttaa omaan toimintaansa leikissä. Leikkiessä lapset tekevät sekä itsenäisiä, että yhteisiä päätöksiä leikin muodosta. Ajoittain yhteistä päätöstentekoa rajoittaa yksittäisten lasten komentelu ja leikin määrääminen.

Me saadaan ite päättää mitä me ollaan... mä saan olla se (Nigel) melkein aina... me päätetään. (Ville 6v.)

Me kaikki päätetään (minkälainen leikki)... Minä päätän mitä leikitään (lopullinen valinta leikiksi)... Kaikki suostuu aina heti. (Tarmo 6v.)

Päiväkodissa lapset tekevät yhteisiä päätöksiä leikistä, mutta jokaisella on tällöin päätösvalta omasta leikkistatuksesta, hahmostaan. Leikki koetaan päiväkodin parhaana puolena, ja lapset kokevat saavansa vaikuttaa omaan toimintaansa erityisesti juuri leikin avulla. Lapset myös kokevat pystyvänsä tekemään yhteisiä päätöksiä muiden lasten kanssa. He kokevat, että leikki muotoutuu usein yhdessä tehdyistä päätöksistä.

Yhteisten päätösten ja ”pomottamisen” ero on kuitenkin häilyvä. Lapset tekevät leikistä ja sen kulusta yhteisiä päätöksiä, mutta yksittäiset lapset saattavat kuitenkin kumota toisten ehdotukset ja ajaa omansa läpi. Lapsi luo muille tunteen yhteisestä päätöksestä vaikka viimeinen valinta on hänen. Muut eivät aina tunnu huomaavan tai välittävän tästä, koska he saattavat ihaila lasta, jolloin he haluavat toimia hänen määräämällään tavalla.

5.2.5 Ei mahdollisuutta vaikuttaa tai tehdä päätöksiä

Välillä kuitenkin joku lapsista vie päätäntävaltaa muilta lapsilta. Toiset lapset ovat selkeästi dominoivampia kuin toiset, joka vaikuttaa usein yhteiseen päätöksen tekoon. Kyseiset lapset kokevat osaavansa jonkin asian paremmin kuin toiset ja näin heillä on ”oikeus” tehdä päätökset siitä kuka saa osallistua leikkiin ja kuka ei. Näillä lapsilla on myös selvä käsitys yhteisen leikin kulusta ja sen he tuovat vahvasti esille. Toiset lapset suostuvat usein dominoivimman lapset tahtoon ja leikki sujuu tällöin ilman riitoja. Jos joku kuitenkin kyseenalaistaa kyseisen lapsen päätäntävällän ja tietämyksen, aiheuttaa hän riitaa, ja hänet saatetaan jättää sivuun leikistä.

Kaikki tietää, että minä tiedän parhaiten. (Tarmo 6v.)

Lapset saattavat kokea olevansa johtajan roolissa, joka aiheuttaa muissa lapsissa hiljenemistä ja oman mielipiteen salaamista. Tämä seikka ei kuitenkaan tunnu häiritsevän muita lapsia. Tuloksissa se sen sijaan nousee esiin lähinnä ihailuna kyseistä lasta kohtaan.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

Osallisuus rakentuu mahdollisuudesta tehdä valintoja omasta osallistumisesta johonkin toimintaan (Oranen 2008: 11). Leikissä lapset kokevat, että heillä on mahdollisuus osallistua, mutta välillä heitä myös painostetaan osallistumaan. Vanhimmat lapset osaavat kieltäytyä leikistä ja lähteä pois, kun taas nuorimmille lapsille tämä tuottaa enemmän vaikeuksia. Nuorimmat tarvitsevatkin usein aikuisen apua. Välillä myös aikuinen määrää mukaan yhteiseen toimintaan, mutta siitä huolimatta lapset kokevat, että heillä on mahdollisuus kieltäytyä toiminnasta, mikäli niin haluavat. Orasen (2008: 10 – 11) mukaan lapsen osallisuudessa ensiarvoisen tärkeää onkin, että hänellä on myös mahdollisuus olla osallistumatta johonkin toimintaan. Kieltäytyminen osallistumisesta voidaan kokea myös yhtenä osallisuuden muotona.

Kanssakäyminen ja vuorovaikutus muiden lasten kanssa on pääasiassa leikkimistä. Leikkiessä lapset keräävät yhdessä tietoa ja kokemuksia (Virkki 2007: 28). Vuorovaikutus muiden lasten kanssa on yksi osallisuuden rakentumisen elementeistä. Leikissä lapsi voi ilmaista itseään ja ajatuksiaan. Leikkiminen koetaan myös päiväkodin parhaana puolena. Se on usein yhdessä sovittua, mutta lapset kokevat kuitenkin saavansa tehdä omia päätöksiä asemastaan siinä. Lasten osallisuus yhteisössään vahvistuu juuri päätösten avulla. Heidän yhteiset kokemuksensa vahvistavat yhteenkuuluvuuden tunnetta, jonka tuloksena kehittyy muun muassa ryhmäidentiteettiä. (Oranen 2008: 11; Uusitalo - Laakso 2005: 44 - 45.) Yhteisten tuokioiden avulla lapset oppivat toimimaan itsenäisesti suuremmissa ryhmissä ja luomaan näin yhteisöllisyyttä. Tämän yhteisöllisyyden avulla lapset kokevat olevansa ryhmässä vahvempia kuin yksin. Orasen (2008: 9) mukaan osallisuuden voikin kokea yhteisöllisyytenä ja siihen vaikuttamisena, joka rakentuu vastavuoroisesta toiminnasta. Tämä edellyttää aktiivista mukana oloa ja toisten huomioon ottamista.

Riidat, kiusaaminen ja kateus aiheuttavat ulkopuolelle jäämistä ja yksinäisyyttä. Jatkuva leikkien ulkopuolelle jääminen saattaa vaikuttaa negatiivisesti lapsen minäkäsitykseen ja itsetuntoon. Yksinäisillä lapsilla on havaittu olevan selkeästi heikompi minäkäsitys sekä heikommat sosiaaliset ja emotionaaliset taidot. (Junttila ym. 2002: 73 – 74.) Kateus on usein epäreiluuden ja huonommuuden tunnetta, ja kiusaaminen ja riidat haukkumista. Vanhimmat lapset pystyvät usein selvittämään riitatilanteet keskenään, mutta välillä tarvitaan aikuisen apua. Yksittäisenä tapauksena nousee esiin, ettei

aikuinen tarjoa apuaan. Uusitalon ja Laakson (2005: 46.) mukaan lapsen kuuntelu ja kokemusten jakaminen ovat molemmat tärkeitä elementtejä lapsen osallisuuden tunteen lisäämisessä.

Lapsen osallisuuden rakentumiselle on tärkeää, että hän kykenee vaikuttamaan omaan elinpiiriinsä. Lapsella tulee olla oma kokemus siitä, että hän on ollut osallisena vaikuttamassa oman elämänsä kulkuun ja siinä tehtyihin päätöksiin. Mikäli lapsi ei koe tulleen kuulluksi, ei voida puhua osallisuudesta. (Karlsson 2005: 8; Oranen 2008: 9, 11.) Aikuisten kanssa toimiessa lapset kokevat käytöksellään olevan vaikutusta heidän mahdollisuuteensa vaikuttaa viihtyvyyteensä. Leikistä lapset päättävät yhdessä, ja oman roolinsa jokainen saa päättää itse. Yhteisten päätösten ja määräilyn ero on kuitenkin häilyvä. Aikuisen ei koeta rajoittavan mahdollisuutta vaikuttaa muulloin kuin yhteisten sääntöjen ja käytäntöjen ylläpitämisessä.

Aikuisen rooli päiväkodissa koetaan toiminnan mahdollistajana. Hän toimii yhdessä lasten kanssa ja on läsnä tarvittaessa. Psykykkisellä läsnäololla voidaankin lisätä pienen lapsen osallisuutta. Siinä on tärkeää lapsen kuuntelu sekä hänen kokemustensa ymmärtäminen. Tämä kannustaa lasta vastavuoroisuuteen ja myönteiseen sosiaalisuuteen. (Uusitalo – Laakso 2005: 46.) Aikuinen koetaan myös apuna riitatilanteissa. Hän ratkoo niitä ja luo yhteisiä sääntöjä, jotka edistävät yhteistä tekemistä. Pääosin lapset eivät koe aikuista rajoittavana vaan ymmärtävät hänen roolinsa sääntöjen ja rajojen asettajana. Oranen (2008: 11) painottaa, että lapselle tulee tiedottaa hänen oikeutensa ja velvollisuutensa itseään ja toisia kohtaan. Aikuisen velvollisuus on kertoa lapselle mitä tapahtuu, jos hän rikkoo näitä sääntöjä. Näiden velvollisuuksien tiedostaminen on yksi osallisuuden rakentumisen osa ja näin ollen tärkeää lapsen osallisuuden tunteen kannalta.

Aikuiset päättävät yhteisistä käytännöistä ja säännöistä sekä opettavat ne lapsille. Lapset toimivat sääntöjen mukaan ja antavat palautetta niistä joko noudattamalla tai rikkomalla niitä. Lasten kanssa keskustellaan säännöistä ja käytännöistä sekä niiden tarkoituksesta ja ilmenemisestä arjessa. Lapset saavat kertoa oman mielipiteensä näistä aikuisten ohjeista, mutta lopullisen päätöksen niiden käyttämisestä tekevät aikuiset. Toiminta sijoittuu tällöin osallisuuden tikapuilla askelmille neljä ja viisi. Päiväkodilla pidettävät tuokiot ovat aikuisten suunnittelemlia ja johtamia. Myöhemmin aikuinen voi ehdottaa saman tuokion toimintaa lapsille, jolloin he saavat ideoida toimintaa eteenpäin

mieleisekseen (askelmat viisi ja kuusi). Päiväkodissa lapset leikkivät paljon keskenään. Aikuisen rooli on toimia vain taustalla, mutta auttaa mahdollisissa riitatilanteissa. Vanhimmat lapset osaavat leikkiä keskenään ja sopia riidat itsenäisemmin. Nuorimmat lapset ottavat aikuisen mukaan leikkeihinsä, jolloin aikuinen myös osallistuu päätöksen tekoon (askelmat seitsemän ja kahdeksan).

Tulosten mukaan lapset operoivat osallisuuden tikapuilla neljännen ja kahdeksannen askelman välillä tilanteesta ja yksilöstä riippuen. Heille annetaan mahdollisuus valita osallistuvatko he vai eivät yhteisten sääntöjen ja käytäntöjen rajoissa. Tulosten mukaan lapset kokevat olevansa osallisia päiväkodin toimintaan eli he eivät asetu tikapuiden kolmelle ensimmäiselle askelmalle ollenkaan.

7 TUTKIMUKSEN LUOTETTAVUUS JA EETTISYYS

Kaikissa tutkimuksissa pyritään välttämään virheiden syntymistä, mutta silti tulosten luotettavuus vaihtelee laidasta laitaan (Hirsjärvi – Remes – Sajavaara 2005: 216). Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta lisää muun muassa tarkka selostus tutkimuksen kaikista eri vaiheista. Aineiston keruun olosuhteista tulee kertoa tarkasti ja totuudenmukaisesti. Jos kaksi arvioijaa päätyy samanlaiseen tulokseen, voidaan tuloksia pitää reliaabeleina. (Hirsjärvi – Remes – Sajavaara 2005: 216 - 217.) Aineistonhankinnan ja analyysin tarkan kuvauksen avulla mahdollistimme myös sen, että opinnäytetyön eri vaiheet olisivat tarvittaessa toistettavissa.

Koska tutkimustehtävä kohdistui vain yhteen päiväkotiin, ei opinnäytetyön tuloksia voida suoraan yleistää kaikkia päiväkoteja koskeviksi. Tulokset olisivat saattaneet olla erilaiset, jos aineisto kerättäisiin jostain muusta päiväkodista. Lapsia ei myöskään valittu opinnäytetyöhön sattumanvaraisesti, vaan valinta pohjautui lasten ikään siten, että osallistujat olivat eri-ikäisiä.

Opinnäytetyön luotettavuutta voidaan lisätä käyttämällä useita eri tutkimusmenetelmiä. Useamman tutkimusmenetelmän käytöstä voidaan käyttää termiä triangulaatio. (Hirsjärvi – Remes – Sajavaara 2005: 218.) Triangulaatio on yksittäistä tutkimusmenetelmää varmempi menetelmä, sillä siinä tutkija ylittää henkilökohtaiset ennakkoluulonsa ja suuntautuneisuutensa. Triangulaatiossa tutkija ei voi käyttää vain

yhtä näkökulmaa, vaan hänen tulee ottaa huomioon kaikilla tutkimusmenetelmillä saatu tulos. (Tuomi – Sarajärvi 2002: 140 – 141). Lisäsimme opinnäytetyön luotettavuutta käyttämällä useampaa menetelmää: sadutusta ja avointa haastattelua. Useamman menetelmän avulla saimme kattavamman kuvan tutkittavasta kohteesta.

Sadutusta tutkimusmenetelmänä käytettäessä tulee ottaa huomioon sadutuksen aikainen fyysinen tilanne. Lapsi saattaa kavereiden kuullen kertoa hurjan sadun, jossa ihmisiä kuolee. Yksin saduttajan kanssa ollessaan samainen lapsi saattaa taas kertoa hempeän sadun oravista, jotka leikkivät yhdessä kukkakedolla. Tästä syystä lapsia tulee, aineistoa kerättäessä, saduttaa useampaan kertaan, jolloin saduttajalle syntyy kuva lapsesta ja hänen mielenkiinnoistaan. Useamman sadutuksen ja lapsen kunnolla tutustumisen jälkeen voi saduttaja tehdä satujen perusteella johtopäätöksiä. (Karlsson 2003: 62 – 64.) Opinnäytetyön tekijän asema työntekijänä antoi hänelle mahdollisuuden muodostaa johtopäätöksiä lasten saduista, sillä lapset olivat hänelle tuttuja. Tuimme kuitenkin näitä johtopäätöksiä sadutuksen jälkeen tehdyllä avoimella haastattelulla, jolloin pystyimme palaamaan sadusta nousseisiin asioihin ja varmistamaan niiden oikeamerkitys lapselta.

Pienten lasten haastattelemineen on erityisen haastavaa. On pohdittu, onko lapsia haastattelemalla edes mahdollista saada luotettavaa tietoa. Pienten lasten kohdalla on helppo löytää monia tekijöitä, jotka vaikeuttavat ja heikentävät haastattelujen laatua. Ongelmia ja haasteita aiheuttavat lasten kielelliset ja kognitiiviset vajavuudet sekä lasten johdateltavuus. (Munter - Siren-Tiusanen 1999: 198–199.) Lasten haastatteluissa käytimme lasten ikään soveltuvaa kommunikaatiota. Hyödynsimme yksinkertaista sanastoa ja lyhyitä lauseita, jotta lasten oli helpompi ymmärtää kysymykset. Lasten johdattelemineen pyrimme välttämään tekemällä heti haastattelujen alussa selväksi, ettei kysymyksiin ole oikeita tai vääriä vastauksia. Pyrimme myös välttämään suljettuja kysymyksiä, joihin lapsen oli helppo vastata ainoastaan joko kyllä tai ei.

Eettisissä näkökulmissa on kysymys ihmisten keskinäisten suhteiden perusarvoista. Lasten kanssa työskennellessä tulee huomioida monia eri asioita, kuten lapsen oikeus tulla kuulluksi ja huomioon otetuksi, lapsen oikeus ilmaista mielipiteensä ja ottaa kantaa sekä lapsen oikeus yksityisyyteen. (Ruoppila 1999: 26 - 27.) Opinnäytetyössä haluttiin antaa puheenvuoro lapselle ja siten korostaa lapsen oikeutta tulla kuulluksi ja huomioon otetuksi. Lapsen yksityisyyden takasimme muuttamalla päiväkodin ja lasten nimet siten, ettei heitä pystytä tunnistamaan. Sadutuksen ja haastattelun avulla lapset saivat myös

vapaasti ilmaista ajatuksiaan ja ottaa kantaa asioihin. Lasten huoltajilta pyydettiin kirjallinen suostumus lapsen aineistoon osallistumiseen.

On tärkeää pohtia mitkä ovat aineiston keruuseen osallistumisen vaikutukset lapseen. Lapsia on suojattava kaikilta mahdollisilta haitoilta. Oleellisinta on lapsen hyvinvoinnin ja terveen kehityksen ylläpitäminen ja tukeminen. Lapseen kohdistuvaan aineiston keruuseen ei saa sisältyä mitään etukäteen tiedossa olevia riskejä, jotka saattavat vahingoittaa lapsen kehitystä. Opinnäytetyön tekijän tulee myös toimia saamansa luottamuksen arvoisesti. Lapsi saattaa kertoa luottamalleen opinnäytetyön tekijälle syvemmin asioita kuin ulkopuoliselle. Opinnäytetyön tekijän tulee tietoa kerätessään ja siitä raportoidessaan ottaa tämä huomioon ja taata luottamuksellisesti saamansa tiedon salassa pysyminen. Jos saatu tieto on tulosten kannalta tärkeää, tulee opinnäytetyön tekijän taata lapsen anonymiteetti. (Ruoppila 1999: 29; Grönfors 1985: 189, 194, 200.) Lapsille aineiston keruusta kerrottaessa teimme heille selväksi, ettei kenenkään ole pakko osallistua siihen. Kerroimme heille mistä on kyse ja mihin aineistoa käytetään. Painotimme heidän mahdollisuuttaan vaikuttaa päiväkodin toimintaan.

8 POHDINTA

Opinnäytetyömme tulokset osoittavat, että lapset kokevat olevansa osallisia päiväkodin toimintaan. Mutta kuten SOCCA:n tekemässä tutkimuksessa ilmenee, ei osallisuuden määrittely ole niin yksinkertaista. Koska opinnäytetyössä ei selvitetä päiväkodin työntekijöiden kokemuksia osallisuudesta, emme tiedä miten he sen määrittelevät. Toivomme kuitenkin opinnäytetyömme antavan heille uusia näkemyksiä aiheesta niin teorian kuin saamiemme tulostenkin muodossa.

Uskomme kuitenkin, että osallisuuden periaatteiden toteutuminen käytännössä on suuri haaste. Tähän vaikuttaa erityisesti osallisuus – käsitteen määrittelyn moninaisuus. Kuten SOCCA:n tutkimuksessa käy ilmi, ei yhteisiä määrittelyjä löytynyt. Osallisuus – käsitteen määrittely on tärkeää, jotta sille saadaan yhtenäinen, jaettu merkitys ja osallisuuden periaatteita on näin helpompi noudattaa. Käsitteen selkeä määrittely on tärkeää niin alan ammattilaisten kuin opiskelijoidenkin keskuudessa. Kuten esimerkiksi

Espoon kaupungin strategisista linjauksista huomaa, on lapsen osallisuudelle luotu jo puitteet. Nämä osallisuuden elementit tulisi nyt siirtää myös käytäntöön.

Toisena haasteena voidaan nähdä myös suuret lapsiryhmät sekä henkilökuntavaje. Useissa päiväkodeissa vallitseva kiire sekä henkilöstön suuri vaihtuvuus saattavat vaikeuttaa lasten mahdollisten ongelmien havaitsemista. Lapsiryhmien suuret koot ja henkilökunnan riittämättömyys johtaa helposti siihen, että päivän kulku suunnitellaan liian tarkasti. Lapsille ei tällöin välttämättä jää mahdollisuutta oma-aloitteiselle toiminnalle. Päiväkodin kiireinen arki voi myös johtaa lapsen sosiaalisten ja emotionaalisten ongelmien varjoon jäämiseen, jolloin lapselle saattaa syntyä yksinäisyyden kokemuksia. Tällöin osallisuuden periaatteet eivät myöskään pääse toteutumaan. Henkilökuntavaje on nykypäivän realiteetti, mutta kiireeseen työntekijät voivat vaikuttaa joustamalla liiallisesta ohjatun toiminnan suunnittelusta ja toteuttamisesta. Kaikkea ei aina tarvitse ehtiä tehdä. Toisinaan voi jättää osan toiminnasta pois ja antaa lasten olla oma-aloitteisia. Kuten Puroila väitöskirjassaan (2003) painottaakin, opetuksellista ohjaamista tulisi sisällyttää lapsen oma-aloitteiseen toimintaan, eikä ainoastaan ohjattuihin opetustuokioihin. Tiukasta aikataulusta luopuminen myös helpottaa lasten mahdollisten ongelmien havaitsemista, jolloin voidaan puuttua ennen kuin ne ehtivät pahentua.

Opinnäytetyöprosessin suurimmat haasteet ovat liittyneet pääosin aineiston keruuseen. Lasten sadutus osoittautui odotettua haastavammaksi. Tämä johtui pääosin siitä, että sadutus oli menetelmänä meille uusi ja päiväkodin kiireinen arki vähensi mahdollisuuksia tehdä sadutuksia. Lasten haastatteluun vaati myös ponnistelua. Vaikka hyödynsimmekin siinä lapsen ikään sopivaa kommunikaatiota ja pyrimme välttämään niin sanottuja suljettuja kysymyksiä, ei voitu välttyä lyhyiltä ”kyllä”, ”ei” ja ”en tiedä” vastauksilta.

Vaikka lapset olivat halukkaita osallistumaan sadutuksiin ja haastatteluihin, jouduimme välillä houkuttelemaan heitä. Lapset eivät olisi halunneet keskeyttää meneillä olevaa tekemistään, joten jouduimme odottamaan sen päättymistä. Toisinaan lapsia rupesi ujoittamaan, vaikka he tunsivat opinnäytetyön tekijän. Tilanne oli heille outo, joten he eivät tienneet mitä odottaa. Jännitys kuitenkin väheni heti sadutuksen tai haastattelun alettua ja tilanteet muodostuivat mielekkäiksi niin lapselle kuin opinnäytetyön tekijällekin. Kun vauhtiin oli päästy, osa lapsista ei meinannut maltaa lopettaa vaan

aloitti uuden tarinan. Opinnäytetyön tekijän oli tässä tilanteessa hienovaraisesti keskeytettävä uuden tarinan alkaminen, koska lapsen oli siirryttävä toisten mukana seuraavaan päiväkodin toimintaan.

Opinnäytetyön tekemisessä kiinnostavinta on ollut todella kuunnella lasten ajatuksia. Sadutus- ja haastattelutilanteissa lapsista ilmeni uusia asioita, ja pienimmätkin osasivat kertoa ajatuksiaan. Vaikka lapsien kanssa päiväkodissa jutellaan ja heitä kuunnellaan, tapahtuu se muun toiminnan ohella. Työntekijä joutuu tällöin jakamaan huomiotaan myös muulle ryhmälle, vaikka vain sivusilmällä tarkkaillen heidän toimiaan.

Opinnäytetyötä tehdessämme meille heräsi kiinnostus selvittää kuinka kyseisen päiväkodin työntekijät määrittävät osallisuuden ja kuinka he kokevat sen toteutuvan päiväkodin arjessa. Mielestämme tämä olisi kiinnostava jatkotutkimusaihe. Myös lasten vanhempien ääni olisi kiinnostavaa nostaa esiin.

Opinnäytetyön yksi tärkeimmistä tehtävistä on tuoda esille lapsen osallisuuden merkitys. Pyrimme korostamaan juuri lasten näkemyksiä ja sen tärkeyttä. Lasten näkökulman avulla olemme saaneet tuotua esille paljon arvokasta tietoa. Toivomme, että opinnäytetyö herättää keskustelua aiheesta niin päiväkodissa kuin kouluissakin. Valmistuvina sosionomeina viemme opinnäytetyömme avulla saatuja tuloksia työelämään niin tiedon kuin työskentelytapojenkin muodossa, jotta jokainen kohtaamamme lapsi saisi kokea olevansa osallinen.

9 LÄHTEET

- Eskola, Jari – Suoranta, Juha 2001: Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Jyväskylä: Gummerus Oy.
- Espoon suomen ja ruotsinkielisen päivähoidon strategiset linjaukset 2007. Espoon kaupunki. Verkkodokumentti. Päivitetty 11.9.2007. <<http://www.espoo.fi/default.asp?path=1;28;11866;10672>>. Luettu 12.12.2008.
- Flöjt, Anu 2000: Tunnetko olevasi osallinen eli mitä osallisuus on? Verkkodokumentti. Nuorisokasvatus ammattina - interventioita osattoman nuoren arkeen. Viitanen, Reijo (toim.) Päivitetty 22.11.2008. <<http://www.alli.fi/nuorisotutkimus/tuhti/viidestuhti.htm>> Luettu 22.11.2008.
- Gretschel, Anu 2002: Lapset, nuoret ja aikuiset toimijoina. Artikkeleita osallisuudesta. Helsinki: Suomen kuntaliitto.
- Grönfors, Martti 1985: Kvalitatiiviset kenttätutkimusmenetelmät. Juva: WSOY
- Hirsjärvi, Sirkka – Remes, Pirkko – Sajavaara, Paula 2005: Tutki ja kirjoita. Jyväskylä: Tammi.
- Junttila, Nina – Kaarakainen, Meri-Tuulia – Neitola, Marita – Salminen, Tuija – Talo, Johanna – Votkin, Hannele 2002: Lasten minäkäsitys ja käyttäytymispiirteet. Teoksessa Laine, Kaarina – Neitola, Marita: Lasten syrjäytyminen päiväkodin vertaisryhmästä. Turku: Painosalama Oy. 51 – 94.
- Karlsson, Liisa 2003: Sadutus. Avain osallistuvaan toimintakulttuuriin. Juva: WS Bookwell Oy.
- Karlsson, Liisa 2005: Tie osallisuuteen. Osallisuus yhdessä lasten kanssa. Teoksessa Stenius, Tuula – MLL:n osallisuusverkostolaiset – Karlsson, Liisa: Yhdessä lasten kanssa: Seikkailu osallisuuteen. Helsinki: Kirjapaino Miktor.
- Kiilakoski, Tomi 2007: Johdanto: Lapset ja nuoret kuntalaisina. Teoksessa Gretschel, Anu – Kiilakoski, Tomi (toim.): Lasten ja nuorten kunta. Nuorisotutkimusverkosto. Hakapaino Oy. 11- 12.
- Kirmanen, Tiina 1999: Haastattelu lapsen ja aikuisen kohtaamisena - kokemuksia lasten pelkojen tutkimuksesta. Teoksessa Ruoppila, Isto – Hujala, Eeva – Karila, Kirsti – Kinos, Jarmo – Niiranen, Pirkko – Ojala, Mikko (toim.): Varhaiskasvatuksen tutkimusmenetelmiä. Jyväskylä: Atena kustannus. 194 - 217.
- Korhonen, Merja 1989: Käytäntösokki. Tutkimus päiväkodin toimintatavan muutoksesta. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Koskinen, Sanna 2007: Lähiympäristöön vaikuttavaa ympäristökasvatusta. Teoksessa Gretschel, Anu – Kiilakoski, Tomi (toim.): Lasten ja nuorten kunta. Nuorisotutkimusverkosto. Hakapaino Oy. 136.
- Laine, Kaarina – Neitola, Marita (toim.) 2002: Lasten syrjäytyminen päiväkodin vertaisryhmästä. Turku: Painosalama Oy.

- Laine, Kaarina 2002: Vertaisryhmä ja syrjäytyminen. Teoksessa Laine, Kaarina - Neitola, Marita (toim.): Lasten syrjäytyminen päiväkodin vertaisryhmästä. Turku: Painosalama Oy. 13 - 37.
- Munter, Hilikka - Siren-Tiusanen, Helena 1999: Osallistuva kvalitatiivinen lähestymistapa kolmea vuotta nuorempien lasten päivähoiton tutkimisessa. Teoksessa Ruoppila, Isto - Hujala, Eeva - Karila, Kirsti - Kinos, Jarmo - Niiranen, Pirkko - Ojala, Mikko (toim.): Varhaiskasvatuksen tutkimusmenetelmiä. Jyväskylä: Atena kustannus. 177 - 193.
- Oranen, Mikko 2008: Lasten osallisuus. Verkkodokumentti. Päivitetty 20.9.2008 <<http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/hallinto/lapsenosallisuus/>>. Luettu 20.9.2008
- Oranen, Mikko 2008: Mitä mieltä? Mitä mieltä!: Lasten osallisuus lastensuojelun kehittämisessä. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto ry.
- Peltonen, Anne 2004: Apua ajoissa – tunnista lapsen hätä. Pieksämäki: Kirjapaja Oy.
- Puroila, Anna-Maija 2003: Päiväkotiarjen rikkaus. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Ruoppila, Isto 1999: Lasten tutkimuksen eettisiä kysymyksiä. Teoksessa Ruoppila, Isto - Hujala, Eeva - Karila, Kirsti - Kinos, Jarmo - Niiranen, Pirkko - Ojala, Mikko (toim.): Varhaiskasvatuksen tutkimusmenetelmiä. Jyväskylä: Atena kustannus. 26 - 51.
- Saaranen-Kauppinen, Anita - Puusniekka, Anna 2006: Havainnointi. Verkkodokumentti. Päivitetty 6.10.2008. <<http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/>>. Luettu 21.1.2009
- Shier, Harry 2001: Pathways to participation: openings, opportunities and obligations. Children & Society, 15, 2, 107 - 117.
- Siitonen, Juha 1999: Voimaantumisteorian perusteiden hahmottelua. Verkkodokumentti. Päivitetty 21.11.2008. <<http://herkules oulu.fi/isbn951425340X/html/index.html>>. Luettu 21.11.2008.
- Suomen perustuslaki 11.6.1999/731
- Suomen UNICEF 2008: Lapsen oikeuksien sopimus. Verkkodokumentti. <http://www.unicef.fi/lapsen_oikeuksien_julistus>. Luettu 9.1.2009.
- Stakes 2006: Lapset kertovat... Karlsson, Liisa (Toim.) Helsinki: Stakesin monistamo.
- Stenvall, Elina - Seppälä, Ullamaija 2008: Talo lapsia varten. Lapsen osallisuus pääkaupunkiseudun päiväkodeissa. Verkkodokumentti. Päivitetty 25.6.2008. <http://www.socca.fi/aineistot/Talo_lapsia_varten.pdf> Luettu 11.8.2008.
- Tuomi, Jouni - Sarajärvi, Anneli 2002: Laadullinen tutkimus ja sisällön analyysi. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

- Törrönen, Maritta 1999: Lapsi ja osallistuva havainnoiminen. Teoksessa Ruoppila, Isto – Hujala, Eeva – Karila, Kirsti – Kinos, Jarmo – Niiranen, Pirkko – Ojala, Mikko (toim.): Varhaiskasvatuksen tutkimusmenetelmiä. Jyväskylä: Atena kustannus. 218 - 233.
- Uusitalo, Ilkka - Laakso, Tiina 2005: ”Sit tääl on sellainen lohikäärme, millä voi ratsastaa...” - lapset elinympäristönsä kehittäjinä. Teoksessa Parkkinen, Terttu – Keskinen, Soili (Toim.): Lapsen sosiaalisen kehityksen moninaisuus. Turku: Turun ammattikorkeakoulu. 43 - 55.
- Virkki, Päivi 2007: Lapset laatua arvioimassa. Miten viisivuotiaat kokevat päivähoitoarjen? Teoksessa Gretschel, Anu – Kiilakoski, Tomi (toim.): Lasten ja nuorten kunta. Nuorisotutkimusverkosto. Hakapaino Oy. 28 - 29.

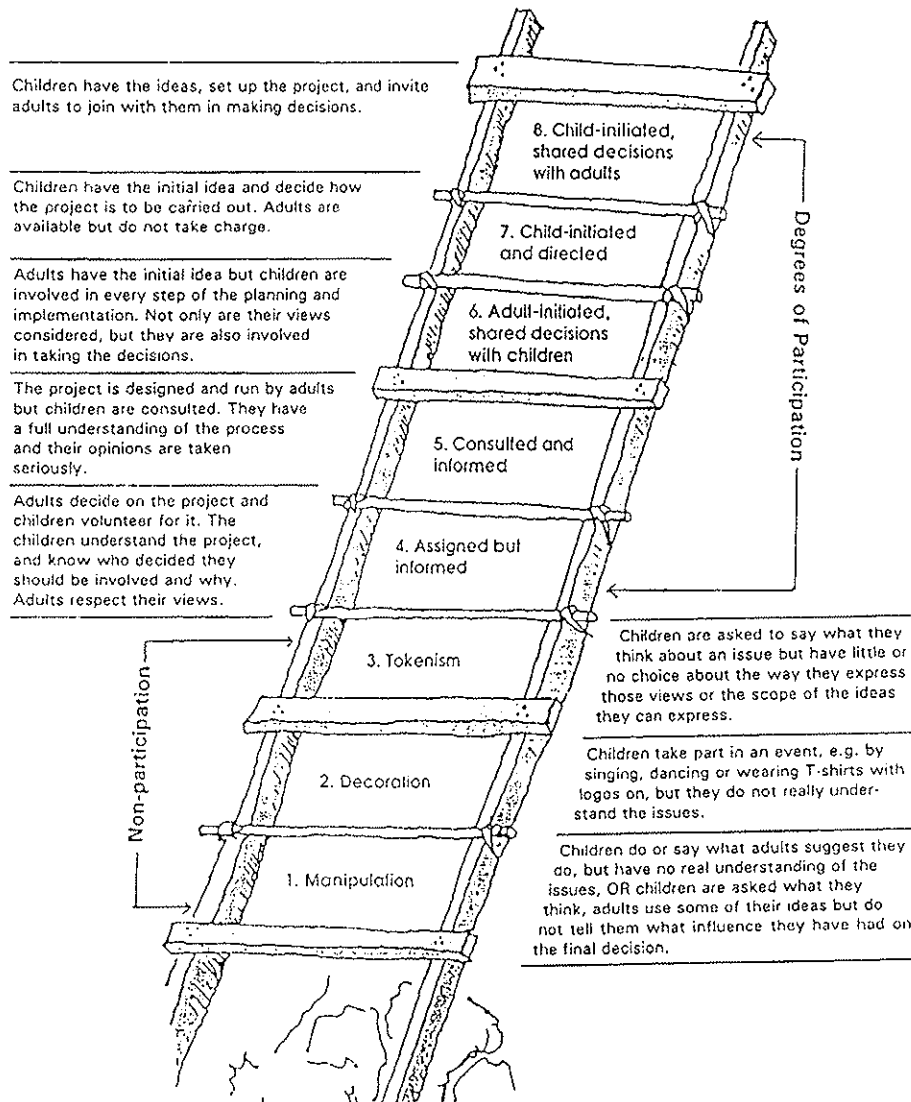

Figure 1: The ladder of participation. (Taken from 'The right to play and children's participation' by Roger Hart, in The Article 31 Action Pack, published by PLAY TRAIN, 1995).

Huoltajan suostumus lapsen osallistumisesta aineistonkeruuseen

18.9.2008

Hei

Olemme Metropolia ammattikorkeakoulun opiskelijoita ja olemme päiväkodinjohtajan kanssa sopineet toteuttavamme sosionomin (amk) opinnäytetyömme päiväkodissa syksyn 2008 aikana.

Opinnäytetyön aiheena on lasten mielipiteet heidän osallisuudestaan päiväkodin toimintaan.

Aineiston keruun toteutamme saduttamalla lapsia. Valmiin opinnäytetyön toimitamme päiväkodille ja se tulee myös löytymään sähköisessä muodossa.

Opinnäytetyössä ei tulla mainitsemaan päiväkotia tai ketään lapsista nimeltä. Ainoat tiedot, jotka mainitaan, ovat päiväkodin sijaitseminen pääkaupunkiseudulla ja lapsen sukupuoli sekä ikä.

Kaikkia lapsia tullaan jatkossa saduttamaan, mutta vain osa tulee opinnäytetyön aineistoon. Tarvitsemme kuitenkin anonymiteetin suojaamiseksi suostumuksen kaikilta päiväkodin lapsilta. Lapset valitsemme johtajan kanssa yhdessä niin, että saamme mahdollisimman kattavan aineiston.

Päiväkodissa on aikaisemmin sadutettu lapsia ja tarkoituksena on opinnäytetyön myötä myös käynnistää tämä uudestaan.

Vastaamme mielellämme kysymyksiin joko sähköpostilla, puhelimitse tai päiväkodilla.

Palauttaisitko ystävällisesti alla olevan lupakaavakkeen päiväkotiin viimeistään 26.9.2008

Ystävällisin terveisin

Pirja Suortti ja Miina Taimiaho

Pirja
050 123 ... tai pirja.suortti@metropolia.fi

Miina
040 123 ... tai miina.taimiaho@metropolia.fi

(Jos päiväkotia käy useampi kuin yksi lapsistasi, voit laittaa kaikki samaan lappuun)

Lapseni _____

saa osallistua sadutukseen, jossa pyritään selvittämään lapsen kokemuksia osallisuudesta päiväkodintoimintaan.

Päivämäärä ja paikka _____

Huoltajien allekirjoitus ja nimenselvennys

_____
Allekirjoitus

_____
Allekirjoitus

_____
Nimenselvennys

_____
Nimenselvennys